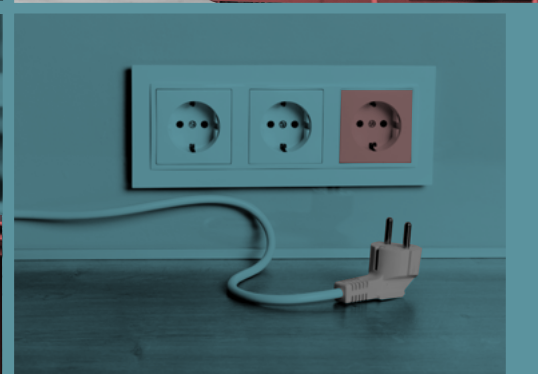
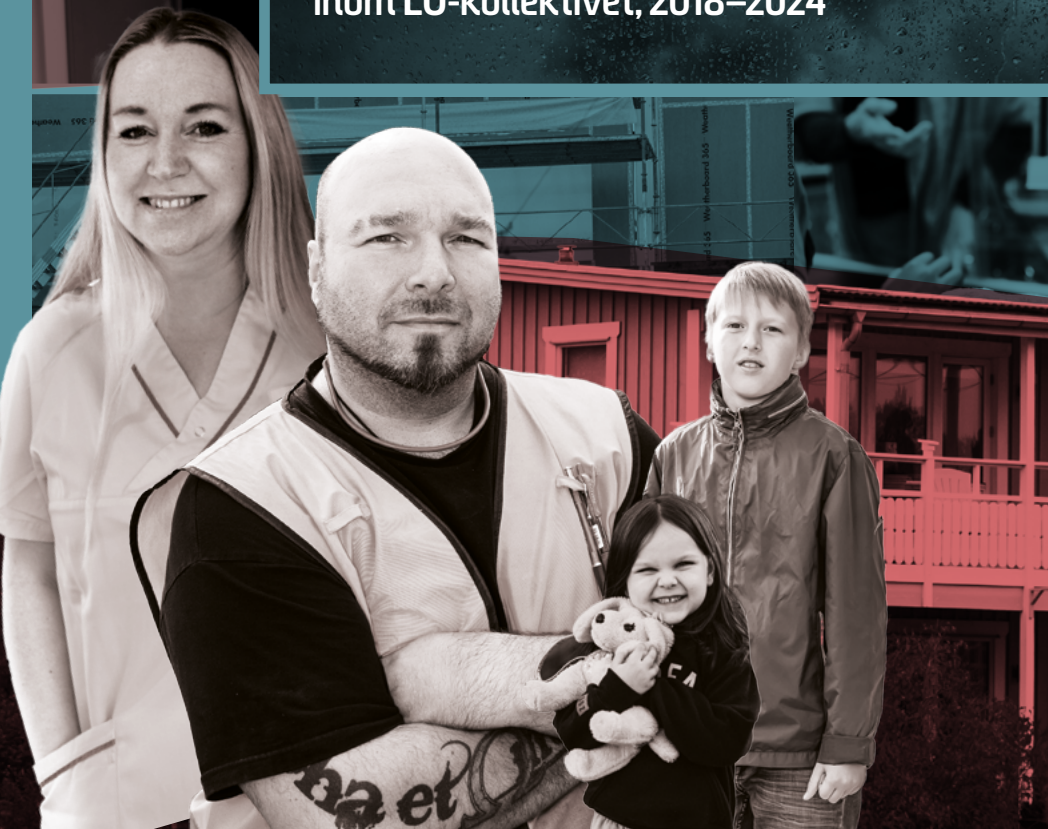

Arbetarhushållen – i kristider

De ekonomiska marginalerna för hushåll
inom LO-kollektivet, 2018–2024

Landsorganisationen i Sverige

LO-Ekonomerna

I LO-ekonomernas rapportserie om arbetarhushållens ekonomi analyserar vi de ekonomiska marginalerna för olika typhushåll inom LO-kollektivet. Årets rapport är skriven av Peter Gerlach och Anna Almqvist.

© Landsorganisationen i Sverige 2024

Illustration omslag: Pushing Buttons, www.pushingbuttons.se

Foton omslag: Lars Forsstedt, unsplashed.com, pexels.com

Grafisk form: Pushing Buttons, www.pushingbuttons.se

Tryck: Bantorget Grafiska AB, Stockholm 2024

ISBN 978-91-566-3690-5

LO 24.04 500

Innehåll

Sammanfattning och slutsatser	5
Tuffa år bakom oss – och än är det inte över	5
Inget utrymme för arbetslöshet eller sjukdom	6
Den ekonomiska utvecklingen för vanliga arbetarhushåll	9
Hushåll A – Sammanboende med två barn	12
Hushåll B – Ensamstående med ett tonårsbarn	18
Hushåll C – Ung arbetare utan barn	23
Förändrade omständigheter och försäkringsskydd	27
Hushåll A – Industrin stänger ned	27
Hushåll B – Ett cancerbesked	29
Hushåll C – Färre timmar på restaurangen	31
Bakgrund	35
Inkomster och inkomstutveckling	35
Prisutvecklingen de senaste åren	39
Den reala inkomstutvecklingen	43
Metod och källor	45
Inkluderade inkomster och kostnader	45
Konsumentverkets kostnadsberäkningar	46
Kostnader och betalningar	46
Resultaten ska inte tolkas som utvecklingen för ett enskilt hushålls ekonomi över tid	47

Sammanfattning och slutsatser

LO-förbundens medlemmar går igenom tuffa ekonomiska tider. När inflationen nådde rekordnivåer ökade hushållens kostnader samtidigt som löner och inkomster inte steg i samma takt. I den här rapporten får vi följa hur de ekonomiska förutsättningarna för några typhushåll inom LO-kollektivet har förändrats under de senaste åren. Vi gör även en prognos för typhushållens ekonomi under 2024.

För våra analyser har vi byggt upp en databas över inkomst- och kostnadsutvecklingen under åren 2018–2024. Med databasen kan vi modellera olika hushåll med varierande försörjning, boende, transportmönster och familjesituation, runt om i landet. Vi kan se hur utvecklingen i sådant som lönenivåer, socialförsäkringar och skattesatser samspelar med sådant som stigande kollektivtrafiktaxor, räntor, energikostnader och matpriser. Vi kan också illustrera hur de ekonomiska förutsättningarna förändras när någon blir sjuk, arbetslös eller blir tvingad att gå ner i arbetstid.

Tuffa år bakom oss – och än är det inte över

De senaste årens höga inflation har påverkat många hushåll kraftigt. För att illustrera utvecklingen har vi tagit fram tre typhushåll inom LO-kollektivet vars ekonomiska förutsättningar vi följer i detalj:

- En familj med två vuxna och två barn boende i småhus i Alvesta. De vuxna är arbetare inom industrin respektive offentlig sektor.
- En familj med en ensamstående vuxen med ett tonårsbarn boende i en bostadsrätt i Haninge. Den vuxna i familjen är arbetare i handeln.
- En ung ensamstående arbetare som är behovsanställd inom hotell- och restaurangbranschen. Personen bor i en hyresrätt i Norrköping.

Innan pandemin hade alla våra typhushåll en privatekonomisk situation som innebar att det fanns en viss marginal i slutet av månaden för exempelvis ett mindre sparande, en liten guldkant på vardagen eller för att hantera oförutsedda utgifter eller inkomstbortfall. I och med de senaste årens inflation har denna marginal mer eller mindre uttraderats. För vårt första typhushåll visar våra beräkningar på negativa siffror i slutet av månaden. Om de inte lägger om sin konsumtion – och utrymmet för att göra det är förhållandevis litet – går vårt typhushåll back den genomsnittliga månaden såväl 2023 som 2024. För de övriga två typhushållen är marginalerna

förvisso positiva men nu mycket små. Förutsättningarna att spara lite, köpa presenter till barnen, sjukskriva sig om influensan slår till eller klara en oväntad tandläkarräkning har tydligt försämrats.

De senaste årens inflation har påverkat våra typhushåll olika. De höga elpristopparna under vintermånaderna 2021–2022 och 2022–2023 fick framför allt dramatiska konsekvenser för vårt första typhushåll som bor i småhus i elområde 4. Övriga typhushåll påverkades inte lika dramatiskt av elpristopparna då deras elkonsumtion är lägre. Hushållens boendekostnader har också påverkats olika. För de två typhushållen som äger sina bostäder har de senaste två årens stigande räntor slagit igenom direkt och mycket kraftfullt. Boendekostnaderna har ökat noterbart de senaste åren även för vårt tredje typhushåll, men som boende i hyresrätt har genomslaget ändå varit mer dämpat. Då bostadshyrorna i Sverige förhandlas med hänsyn tagen till kostnadsutvecklingen över flera år är det dock sannolikt att boendekostnaderna kommer fortsätta att stiga för vårt typhushåll boende i hyresrätt, medan boendekostnaderna sannolikt kommer sjunka för typhushållen med ägt boende i takt med att räntan sjunker. Prisökningarna på livsmedel har varit en av de tyngsta utgiftsökningarna att hantera för alla våra tre hushåll.

Även om de flesta i Sverige sett sin ekonomi försvagas av prisökningarna har arbetarhushåll drabbats hårdare än tjänstemannahushåll då man inte har samma initiala marginaler. Tjänstemännen har också haft en starkare inkomstutveckling (i procent och kronor) de senaste åren.

Vår analys av typhushållens ekonomiska situation visar att vändningen ännu inte är här, trots att prisökningstakten bromsat in. Tvärtom är typhushållens marginaler i slutet av månaden mindre för alla våra typhushåll under 2024 än vad de var under 2023. Att inflationen avtagit innebär inte att den samlade prisnivån fallit tillbaka. Kostnaderna för stora och viktiga utgifter som livsmedel och räntor är fortsatt höga. En del av förklaringen till att 2024 kan bli ännu tuffare än 2023 ligger i att hushållen, under såväl pandemin som inflationskrisen, tagit del av olika former av krisstöd. 2024 har dock de flesta krisstöd fasats ut.

Inget utrymme för arbetslöshet eller sjukdom

Arbetslöshet eller sjukdom kan komma oväntat. I rapportens tredje kapitel analyserar vi vad som händer med våra hushålls ekonomi vid olika situationer som innebär plötsligt inkomstbortfall.

Att försäkra sin inkomst genom att exempelvis arbeta på en arbetsplats med kollektivavtal och vara medlem i en a-kassa har mycket stor betydelse. I ett scenario där industriarbetaren i vårt första typhushåll blir arbetslös under 2024 får hen exempelvis drygt 10 000 kr högre månadsinkomst genom att vara medlem i fack och a-kassa, under de första 100 ersättningsdagarna, jämfört med om hen skulle vara oförsäkrad och bara få grundbelopp från Alfabassan.

Trots att våra typhushåll arbetar på arbetsplatser med kollektivavtal och är medlemmar i fack och a-kassa får dock arbetslöshet och sjukdom stora konsekvenser för hushållsekonomin. Innan kostnadskrisen hade de arbetslöshets- och sjukdomsscenario vi analyserar i rapporten inneburit att ekonomin förvisso kraftigt försämrades för våra hushåll, men att hushållen troligen – med vissa minskningar av sina utgifter – ändå fick ekonomin att gå ihop. De senaste årens inflation och minskade marginaler för typhushållen innebär dock att det inte längre finns något utrymme för att bli sjuk eller arbetslös. Detta är oroväckande inte minst i ljuset av den lågkonjunktur, med stigande arbetslöshet, som vi nu är inne i. Situationen kan dessutom komma att förvärras ytterligare genom de försämringar som föreslagits i arbetslöshets- respektive sjukförsäkringen.

VIKTIGA ÅTGÄRDER FÖR ATT TRYGGA ARBETARHUSHÅLLENS EKONOMI

Privatekonomiska analyser kompletteras ofta av privatekonomiska råd. Våra beräkningar visar tydligt på vikten för den enskilde att gå med i en a-kassa och ett fackförbund samt arbeta på en arbetsplats med kollektivavtal. Som medlem är det också viktigt att sätta sig in i de trygghetssystem som dessa medlemskap ger tillgång till samt aktivt bidra till organisationen som är själva förutsättningen för en hög täckningsgrad för kollektivavtalen och med den en god löneutveckling för arbetarna.

Det finns dock tydliga begränsningar för vilka av de ekonomiska förutsättningarna den enskilde själv kan påverka. Utifrån våra analyser vill vi också ge vissa *samhällsekonomiska råd* för hur den ekonomiska vardagen kan förbättras för arbetarhushållen:

- **Håll i en högre löneökningstakt.** Trots hårda tider med pandemi, energikris och hög inflation så har vinster och lönsamhet i näringslivet ökat till rekordhöga nivåer. Om balansen mellan arbete och kapital ska förbättras behöver lönerna de kommande åren, i likhet med i avtalsrörelsen 2023, öka snabbare än vad de har gjort innan pandemin.
- **Höj barnbidraget.** Barnbidraget höjdes senast i mars 2018. De senaste årens inflation har urholkat bidragets reala värde med närmare 300 kr. Detta är en viktig förklaring till den försämrade köpkraften hos våra typhushåll med barn.
- **Stärk försäkringsskyddet vid arbetslöshet och sjukdom.** Små ekonomiska marginaler hos hushållen ställer högre krav på inkomstförsäkringen vid sjukdom och arbetslöshet. Trots det föreslås nu försäkringar för breda LO-grupper i arbetslöshetsförsäkringen och sjukförsäkringen. Försäkringssystemen behöver istället stärkas genom bland annat höjda och inkomstindexerade tak, en mer generös beräkning av ersättningsgrundande inkomst i a-kassan och slopad karens i försäkringarna.
- **Sänk räntan.** 7 av 10 LO-medlemmar äger sitt boende. LO-ekonomerna har i upprepade rapporter visat att Riksbanken har höjt styrräntan mer och snabbare än vad som är motiverat för att begränsa inflationen. Nu behöver räntan snabbt normaliseras.
- **Omreglera elmarknaden för att förhindra extrema pristopp.** Dagens marknadsmodell utsätter individen för en orimlig risk för extrema svängningar i priserna.
- **Bekämpa lågkonjunkturen.** Under de senaste två åren har ekonomin bromsat in och arbetslösheten stigit. Den samlade ekonomiska politiken måste nu inriktas mot att bekämpa lågkonjunkturen. En välriktad konjunkturpolitik kan undvika att tiotusentals svenskar hamnar i arbetslöshet samtidigt som förutsättningarna för en god löneutveckling förstärks.

Den ekonomiska utvecklingen för vanliga arbetarhushåll

Efter en lång tid av mycket stabila och låga prisuppgångar på hushållens vanligaste konsumtionsutgifter förändrades läget kraftigt under åren efter pandemin. Flaskhalsar under pandemin, kriget i Ukraina och den energi-prischock som följde ledde till den högsta inflationen på flera decennier. Inflationen har nu i allt väsentligt återgått till målet, men prisnivåerna är fortfarande höga. Matkassen har inte blivit billigare, räntorna ligger kvar på rekordhög nivåer och hyrorna fortsätter öka. Hushållens reala inkomster har fallit och för många hushåll – speciellt de som hade jämförelsevis små marginaler redan innan krisen – är läget mycket pressat.

För att visa hur den samlade inkomst- och kostnadsutvecklingen påverkar vanliga arbetarhushåll har LO-ekonomerna byggt upp en omfattande databas över inkomst- och kostnadsutvecklingen för åren 2018-2024. Med denna kan vi modellera olika hushåll med varierande försörjning, boende, transportmönster och familjesituation, runt om i landet för att på så sätt se hur olika hushålls ekonomiska situation utvecklats under de senaste åren givet såväl utvecklingen av lönenivåer, ersättningar från socialförsäkringar och skatteförändringar som exempelvis stigande kollektivtrafiktaxor, räntor, energikostnader och matpriser. I detta kapitel analyseras hur de senaste årens utveckling påverkat tre olika typhushåll inom LO-kollektivet.

Våra beräkningar visar på kraftigt minskade marginaler för alla våra tre typhushåll under de senaste åren. Det är tydligt att för många vanliga arbetarhushåll har inflationskrisen medfört så stora försämringar av hushållsekonomin att det är svårt att få ekonomin att gå ihop i slutet av månaden.

Utveckling för typhushållens marginaler (inkomster - utgifter)

Tabell 2.1

Kr/mån, årsgenomsnitt

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024p
Hushåll A (Sammanboende med två barn) <i>Villa och en bil i Alvesta. Arbetar heltid i industri och 80% i offentlig sektor.</i>	4 889	5 036	4 924	3 194	395	-331	-1 070
Hushåll B (Ensamstående med tonåring) <i>Bostadsrätt (3 rok) i Haninge. Arbetar heltid i handeln. Pendlar kollektivt.</i>	4 119	4 063	4 417	4 168	3 657	1 569	1 243
Hushåll C (Ung utan barn) <i>Hysesrätt (1 rok) i Norrköping. Behovsanställd 80% inom hotell-och restaurang. Pendlar kollektivt.</i>	3 089	3 219	2 808	2 997	2 560	1 957	1 848

Källa: Egna beräkningar.

METOD I KORTHET

Typhushållens inkomster utgörs av de genomsnittliga månadslönerna för arbetare i respektive sektor (utan rörliga tillägg). I de fall arbetaren i typhushållet inte arbetar heltid har vi justerat lönerna med sysselsättningsgrad. I kapitel 3, där olika sjukdoms- och arbetslöshetsscenarion analyseras har vi beräknat hushållens försäkringsersättningar från såväl arbetslöshets- och sjukförsäkringen som för kollektivavtalade kompletterande ersättningar och fackliga inkomstförsäkringar. Skatten beräknas efter bostadsort och inkomstkälla. Övriga inkomster som inkluderas är barnbidrag, underhållsstöd, bostadsbidrag, elprisstöd och drivmedelsstöd.

Hushållens kostnader redovisas i sex olika kategorier.

- Boendekostnader (inkluderar hyror, räntor, amorteringar, hem-/villaförsäkring, vatten/avlopp, avfallstaxor, fastighetsavgift och normalt underhåll)
- Elkostnader (inkluderar elpris, elnätsavgift och energiskatt på el)
- Hushållskostnader (inkluderar kläder och skor, mobiltelefon, personlig hygien, fritid och lek samt barn- och ungdomsförsäkringar)
- Livsmedelskostnader (inkluderar endast mål lagade hemma)
- Transportkostnader (inkluderar kollektivtrafiktaxor, värdeminskning på bil, drivmedel, bilomkostnader och bilförsäkring)
- Övrigt (inkluderar taxor för förskola/skolbarnomsorg, fackföreningsavgift, a-kasseavgift och CSN-avbetalningar)

Hushållskostnader och livsmedelskostnader baseras helt på Konsumentverkets kostnadsberäkningar. Konsumentverkets beräkningar ska motsvara en rimlig konsumtion i hushållen och täcka kostnader för de varor och tjänster som i regel behövs för ett vardagsliv i dagens samhälle.

Våra typhushåll är inte utvalda för att representera genomsnittet av hushåll i Sverige. De är konstruerade för att representera några vanligt förekommande arbetarhushåll. Det finns många svenska hushåll med såväl bättre som sämre ekonomiska förutsättningar än de vi valt att följa i denna rapport.

I kapitel 5 Metod och källor, redogörs i större detalj för vilka underlag och antaganden som modellen bygger på.

Hushåll A – Sammanboende med två barn

Familjemedlemmar	Försörjning/Sysselsättning
Vuxen 1 (35 år)	Arbete 100%, arbetare i tillverkningsindustri
Vuxen 2 (35 år)	Arbete 80%, arbetare i offentlig sektor
Barn 1 (7 år)	Grundskola, fritids
Barn 2 (4 år)	Förskola

Vårt första hushåll är en barnfamilj boende i Alvesta i Kronobergs län. Familjen består av två vuxna varav den ena arbetar heltid i ett arbetaryrke inom industrin och den andra vuxna arbetar 80 procent i ett arbetaryrke inom offentlig sektor, med löner som genomsnittet för arbetare i dessa sektorer. Det finns två barn i familjen, 7 och 4 år gamla. Den yngsta går i förskola och den äldre i skolan och på fritids. Familjen bor i ett småhus med ett lån på cirka 1,5 miljon kronor, vilket motsvarar en 80 procentig belåningsgrad på ett genomsnittligt småhus i kommunen. Familjen har en bil som den ena av de vuxna använder för att pendla till jobbet i Ljungby fyra mil bort samt för saker som storhandling och att skjutsa barn till fritidsaktiviteter. Den andra vuxna pendlar med kollektivtrafik till sitt arbete.

Boende

Småhus med äganderätt i Alvesta kommun

80% skuldkvot (~1,5 mkr 2022)

20 000 kWh/år

Transport

1 bil (bensin), 3000 mil/år

Kollektivtrafikkort länskort (Länstrafiken i Kronoberg), 10 av 12 månader

Övrigt

Båda vuxna är medlemmar i fack/a-kassa (IF metall respektive Kommunal)

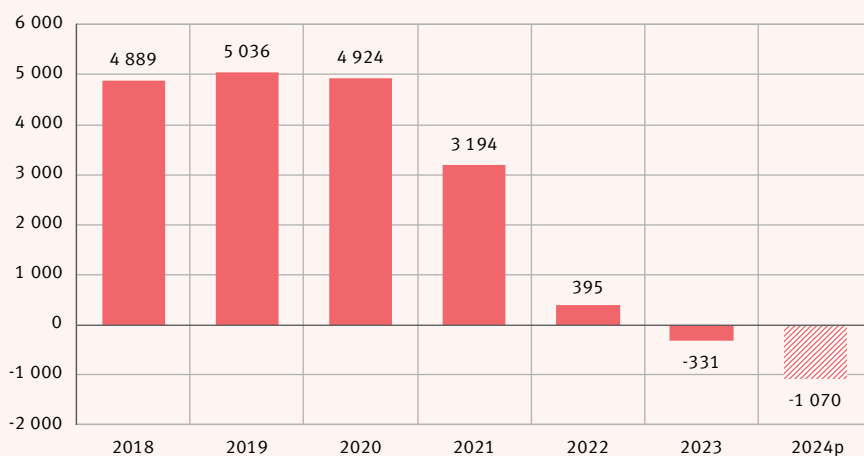
UTRADERADE MARGINALER

De senaste årens höga inflation och ökade räntor har gjort tydligt avtryck i ekonomin för familjer som denna. Totalt sett har vårt typhushålls marginaler krympt avsevärt under perioden. I början av vår undersökningsperiod, 2018-2020, hade en familj som den vi beskrivit ovan en marginal på ungefär 5 000 kronor kvar i slutet av månaden. Pengar som kunde användas till saker som presenter, fika på stan eller för exempelvis ett sparande till barnen. Eller för att hantera oförutsedda utgifter eller tillfälligt lägre inkomster om till exempel influensan slår till och en av de vuxna behöver sjukskriva sig eller vabba några dagar. År 2022 hade denna marginal i stort sett uttraderats. År 2023 gick vårt typhushåll back med i genomsnitt drygt 300 kronor i månaden.

Marginal (inkomster-utgifter) för hushåll A (Sammanboende med två barn)

Diagram 2.1

Kr/mån, årsgenomsnitt

Källa: Egna beräkningar.

Det bör påpekas att våra beräkningar inte inkluderar några beteendeförändringar för hushållen som en reaktion på prisökningarna. Det är rimligt att anta att hushållen till viss del förändrar sin konsumtion och sina betenden när priserna stiger. Att marginalerna i vårt exempel är negativa bör därmed inte tolkas som att familjen nödvändigtvis går back utan snarare som att de, för att inte göra det, kraftigt behövt lägga om sin konsumtion. Som noterades i metodbeskrivningen i början av detta kapitel baseras våra beräkningar av hushållskostnader och livsmedelskostnader helt på Konsumentverkets kostnadsberäkningar. Minskade utgifter på dessa områden innebär därmed en avvikelse från vad myndigheten beräknar vara en rimlig konsumtionsnivå. På kort sikt kan det också vara svårt att minska utgifterna på andra områden. För att väsentligt minska exempelvis sin el- och drivmedelsförbrukning eller sina boendekostnader behövs ofta större investeringar (exempelvis en elbil eller investering i nytt värmesystem) eller ett byte av bostad. Vad vi kan konstatera är att de senaste åren innebär en starkt försämrad ekonomisk situation för vårt typhushåll där hushållsekonomin inte längre nödvändigtvis går ihop och där utrymme nu helt saknas för att exempelvis parera oförutsedda händelser.

Vår prognos för 2024 visar att familjens ekonomiska situation inte förbättras jämfört med 2023, trots vikande inflation. År 2024 kommer vara minst lika tufft ekonomiskt som 2023. En viktig förklaring, som vi återkommer till, är att krisstöden lindrade effekterna av prisökningarna på familjens ekonomi under 2022-2023. Dessa krisstöd har nu rullats tillbaka.

FAMILJENS UTGIFTER STACK IVÄG NÄR INFLATIONEN TOG FART

Under perioden vi studerat har såväl hushållets utgifter som inkomster ökat. Men den höga inflationen har inneburit att utgifterna ökat i mycket snabbare takt.

Mellan 2018 och 2023 har de totala genomsnittliga månadsutgifterna för en familj likt den i vårt exempel ökat med 36 procent, från drygt 34 700 kronor till drygt 47 100 kronor. Vår prognos för helåret 2024 är att familjens totala genomsnittliga månadsutgift under året stiger ytterligare jämfört med 2023.¹

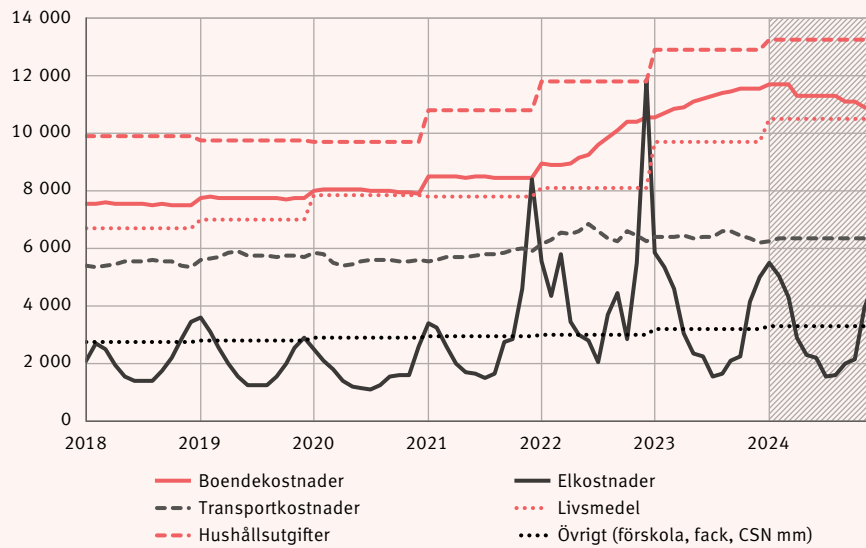
Bakom ökningen av typhushållets totala utgifter ligger breda kostnadsökningar. Sett till hela perioden 2018-2024 har livsmedel respektive boendeutgifter (inklusive amorteringar) varit de kostnadskategorier som ökat mest för vårt hushåll, såväl procentuellt som i kronor och ören. Mellan 2018 och 2024 ökade typhushållets genomsnittliga månadsutgifter för livsmedel respektive boendeutgifter med runt 3 800 kronor vardera. Kostnadskategorin hushållsutgifter, vilken utgörs av exempelvis försäkringar, medier, fritidsaktiviteter och kläder har också ökat betydligt sett i kronor; de genomsnittliga månadsutgifterna har ökat med ungefär 3 400 kronor för denna kategori. Typhushållets elkostnader har fluktuerat stort under perioden med höga kostnadstoppar under vintermånaderna 2021-2022 respektive 2022-2023 vilket beror på en kombination av höga priser under dessa perioder och högre förbrukning generellt vintertid. I december 2022 hade typhushållet exempelvis en månadskostnad för el på närmare 11 900 kronor, vilket kan jämföras med den genomsnittliga månadskostnad för el under åren 2018-2020 som motsvarade cirka 2 300 kronor. År 2024 räknar vi med att typhushållets genomsnittliga månadsutgifter för el ligger 45 procent (motsvarande cirka 1 100 kronor) högre än 2018. Transportkostnaderna har för en familj som den i vårt exempel ökat med 16 procent (cirka 860 kronor) under perioden 2018-2024.

¹ Detta kan till viss del vara en konsekvens av utgiftsökningar som skedde under 2023. Konsumentverket släpper sina årliga kostnadsberäkningar inför respektive år. När inflationen varierar så mycket mellan åren som den gjort sedan 2022 finns en risk att oförutsedda prisökningar kommer in i beräkningarna med viss fördröjning.

Diagram 2.2

Kostnadsutveckling per kostnadskategori för hushåll A (Sammanboende med två barn)

Kr/mån

Källa: Egna beräkningar.

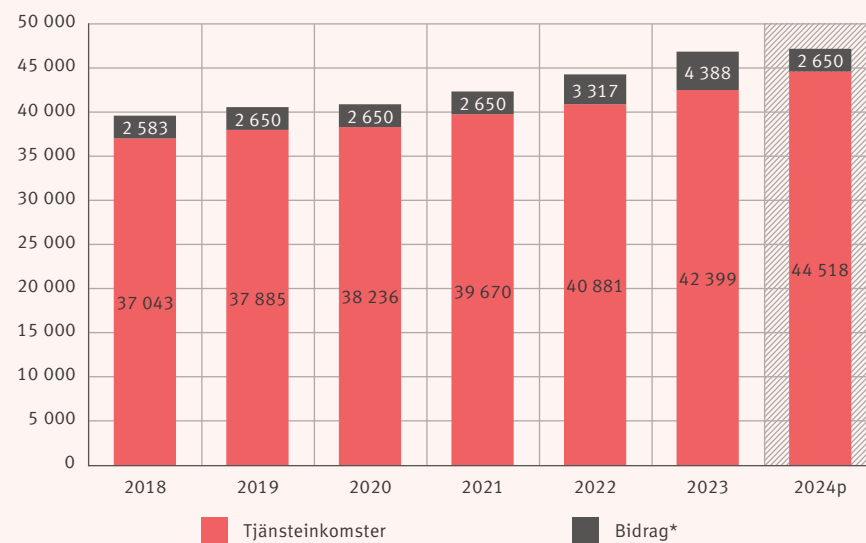
INKOMSTERNA ÖKADE I MÅTTLIGARE TAKT

Samtidigt som kostnaderna har ökat kraftigt under perioden för en familj som den i vårt exempel så har inkomsterna ökat i långsammare takt. Vårt typhushålls totala inkomster efter skatt ökade mellan 2018-2023 med ungefär 18 procent. Vår prognos för typhushållets inkomster är att de ökar med ungefär 0,8 procent mellan 2023-2024.

Diagram 2.3

Inkomstutveckling för hushåll A (Sammanboende med två barn)

Kr/mån, årsgenomsnitt

* Barnbidrag, elprisstöd, drivmedelsstöd

NOT: Tjänsteinkomsten inkluderar 317 kr/mån 2021 och 306 kr/mån 2022 i tillfällig skattereduktion för arbetsinkomster. Detta är en skatteutgift och kan också betraktas som ett särskilt krisstöd/bidrag.

Källa: Egna beräkningar

Under de senaste åren har vårt typhushåll fått del av flera av de krisstöd som betalats ut. Under 2021–2022 fick de del av den tillfälliga skattereduktionen på låga och medelhöga arbetsinkomster som fanns på plats för att kompensera för ökade arbetskostnader² som uppstod hos många hushåll på grund av pandemin. Familjen har bil och fick därför också ta del av det drivmedelsstöd som kom 2022. Slutligen fick familjen elprisstöd under såväl 2022 som 2023.³ Totalt summerades dessa krisstöd för vårt typhushåll till cirka 3 800 kronor för helåret 2021, 11 700 kronor 2022 och 20 900 kronor 2023. Framförallt 2023 handlade det alltså om en inte obetydlig summa vilket lindrade effekterna av de snabba kostnadsökningarna på familjens ekonomi. För 2024 finns dock inga krisstöd kvar som berör hushåll likt det i vårt exempel.

Inkomster och utgifter för hushåll A (Sammanboende med två barn)

Tabell 2.2

Kr/mån, årsgenomsnitt

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024p
Inkomster TOT (efter skatt)	39 626	40 535	40 886	42 320	44 198	46 787	47 168
Tjänsteinkomster	37 043	37 885	38 236	39 670*	40 881*	42 399	44 518
Bidrag**	2 583	2 650	2 650	2 650	3 317	4 388	2 650
Utgifter TOT	34 737	35 498	35 962	39 126	43 803	47 118	48 238
Boendekostnader	7 538	7 752	8 007	8 472	9 584	11 182	11 313
<i>varav amorteringar</i>	<i>1 889</i>	<i>1 925</i>	<i>2 029</i>	<i>2 326</i>	<i>2 430</i>	<i>2 201</i>	<i>2 201</i>
Elkostnader	2 438	2 447	1 972	3 331	4 896	3 695	3 531
Transportkostnader	5 462	5 728	5 582	5 772	6 456	6 416	6 321
Livsmedel	6 690	7 000	7 830	7 800	8 100	9 710	10 530
Hushållsutgifter	9 887	9 777	9 706	10 826	11 806	12 924	13 258
Övrigt (förskola, fack, CSN mm)	2 721	2 795	2 866	2 925	2 962	3 190	3 286
Marginal	4 889	5 036	4 924	3 194	395	-331	-1 070

* Beloppet inkluderar 317 kr/mån 2021 och 306 kr/mån 2022 i tillfällig skattereduktion för arbetsinkomster. Detta kan också betraktas som ett särskilt krisstöd.

** Barnbidrag, elprisstöd, drivmedelsstöd.

Källa: Egna beräkningar.

² Avsåg att kompensera för kostnader relaterade till exempelvis anpassningar av hemmiljön till ökat hemanarbete samt ändrade färdsätt och färdmönster till och från arbetet.

³ Vi har i våra beräkningar av de krisstöd som utgått inte inkluderat sänkta konsumtionskatter, så som sänkta drivmedelsskatter.

INITIALA MARGINALERNA BETYDELSEFULLA

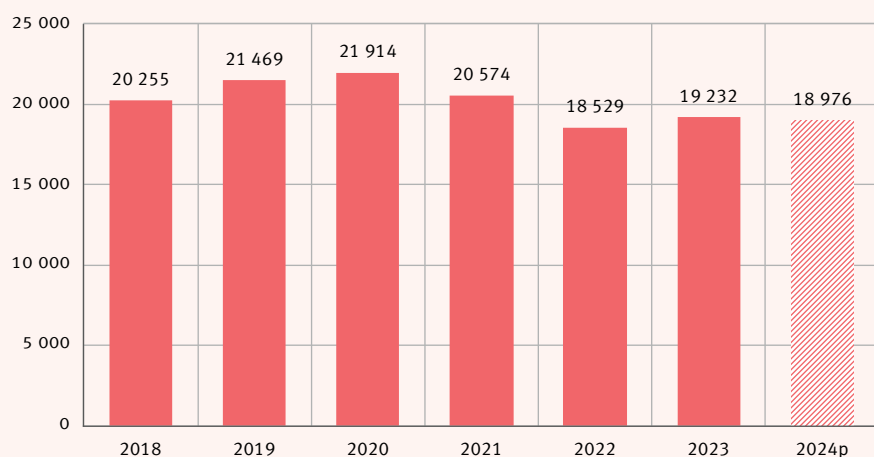
De senaste årens inflation har påverkat utgifterna för alla hushåll. Hur stora marginaler hushållet hade innan prisökningarna inleddes har dock stor betydelse för hur kännbara dessa prisökningar varit. Vårt typhushåll fick ekonomin att gå ihop innan prisökningarna inleddes, men likt många arbetarhushåll hade de inte några stora marginaler.

Om man tänker sig ett hushåll som i alla avseenden liknar det typhushåll vi beskrivit ovan, med det enda undantaget att en av de vuxna är tjänsteman (istället för arbetare) inom industrin och den andra är tjänsteman (istället för arbetare) i offentlig sektor så ser nivån och utvecklingen av typhushållets marginaler väldigt annorlunda ut (diagram 2.4). Marginalerna har under de senaste åren minskat även för detta hushåll, men kombinationen väsentligt större marginaler från start och en bättre inkomstutveckling (i procent, men framförallt i kronor) gör att detta tjänstemannahushåll fortfarande har en marginal på knappt 19 000 kronor i månaden i vår prognos för 2024.⁴

Marginal (inkomster-utgifter) för hushåll A som tjänstemän

Diagram 2.4

Kr/mån, årsgenomsnitt

Källa: Egna beräkningar

⁴ De genomsnittslöner som används för olika sektorer i denna rapport avser alla yrkesverksamma i respektive grupp oavsett ålder. Lönestegringen utifrån ålder är större för tjänstemän än för arbetare, de löner som anges i exemplet är därför högre än genomsnittet för tjänstemän i just tidiga 30års åldern.

Hushåll B – Ensamstående med ett tonårsbarn

Familjemedlemmar	Försörjning/Sysselsättning
Vuxen (45 år)	Arbete 100%, arbetare i handeln
Barn (14 år)	Grundskola

Vårt andra hushåll består av en vuxen som arbetar heltid i ett arbetaryrke i handeln med en lön som genomsnittet för arbetare i denna sektor. Hen är ensamstående med ett tonårsbarn som går i högstadiet. Familjen bor i en bostadsrättstrea i Haninge utanför Stockholm, på denna finns ett lån på cirka 1,1 miljoner kronor vilket motsvarar en 50 procentig belåningsgrad på en genomsnittlig trea i kommunen.⁵ Den vuxna i hushållet pendlar med kollektivtrafik till sitt arbete i centrala Stockholm. Tonåringen i familjen går eller cyklar till skolan, vänner och aktiviteter.

Boende

Bostadsrätt, 3 rok i Haninge kommun

50% skuldkvot (~1,1 mkr 2022)

4 000 kWh/år

Transport

1 lokaltrafikkort (SL)

Övrigt

Familjen mottar underhållsstöd för barnet

Vuxen är medlem i fack/a-kassa (Handels)

⁵ Även om snittpriset på bostadsrätter i Haninge är jämförelsevis lågt för att vara i Storstockholmsområdet så är priserna ändå så höga att arbetaren i det här exemplet endast beviljas lån på max cirka 50 procent av genomsnittspriset för en trea i kommunen. Många arbetare lik den i exemplet skulle därmed ha svårt att köpa den aktuella bostaden. Att spara ihop så mycket pengar som det skulle kräva på den aktuella arbetarens lön skulle ta mycket lång tid. Man kan dock tänka sig flera scenarion där arbetaren ändå har möjlighet att äga den aktuella bostaden med 50 procents belåning, exempelvis kan hen ha ägt bostaden under en längre period, gjort "bostadskarriär" eller till exempel ärvt pengar. Det finns såklart också billigare treor i kommunen än genomsnittet.

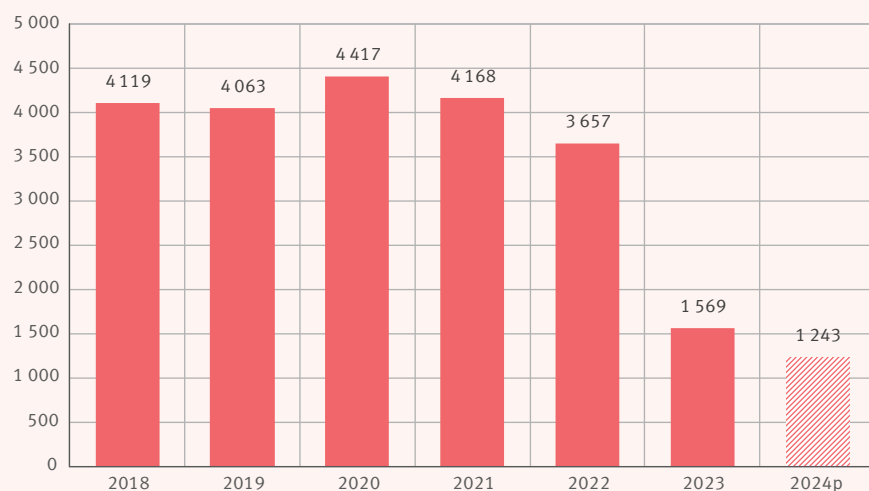
KRYMPANDE MARGINALER ÄVEN FÖR DETTA HUSHÅLL

Även för detta typhushåll har de senaste årens höga inflation och ökade räntor lett till kraftigt minskade marginaler. I början av vår undersökningsperiod, 2018-2020, hade en familj som den vi beskrivit här enligt våra beräkningar en marginal på drygt 4 000 kronor i slutet av månaden. År 2023 hade denna marginal krympt till knappt 1 600 kronor. Precis som tidigare inkluderar inte våra beräkningar några beteendeförändringar för hushållet som en reaktion på prisökningarna. Även om vårt typhushåll i det här fallet säkert kan ha vissa möjligheter att dra ner på sina kostnader är utrymmet för detta dock inte stort.

Marginal (inkomster-utgifter) för hushåll B (Ensamstående med tonåring)

Diagram 2.5

Kr/mån, årsgenomsnitt

Källa: Egna beräkningar.

De senaste åren har alltså inneburit en kraftigt försämrad ekonomisk situation även för detta typhushåll. Möjligheterna att exempelvis spara eller hantera oförutsedda utgifter är nu mycket små för hushållet med den ensamstående föräldern. Vår prognos för 2024 visar att inte heller för en familj som denna handlar det om någon ljusning jämfört med 2023, trots vikande inflation. År 2024 beräknar vi att typhushållet i detta exempel kommer att ha en marginal på drygt 1 200 kronor.

ÖKADE BOENDEKOSTNADER SPECIELLT BETUNGANDE FÖR HUSHÅLLET

Utgifterna för vårt andra typhushåll har ökat i snabb takt de senaste par åren. År 2018 låg detta typhushålls totala genomsnittliga utgifter på ungefär 18 800 kronor i månaden. Utgifterna höll sig förhållandevis stabila under 2019-2020 men började sedan öka. År 2023 hade den genomsnittliga månadsutgiften för en familj likt den i vårt exempel ökat till 24 400 kronor, en utgiftsökning på motsvarande 25 procent. För helåret 2024 är vår prognos att typhushållets genomsnittliga månadsutgifter ökar med ytterligare cirka 1 200 kronor i månaden till drygt 25 600 kronor.

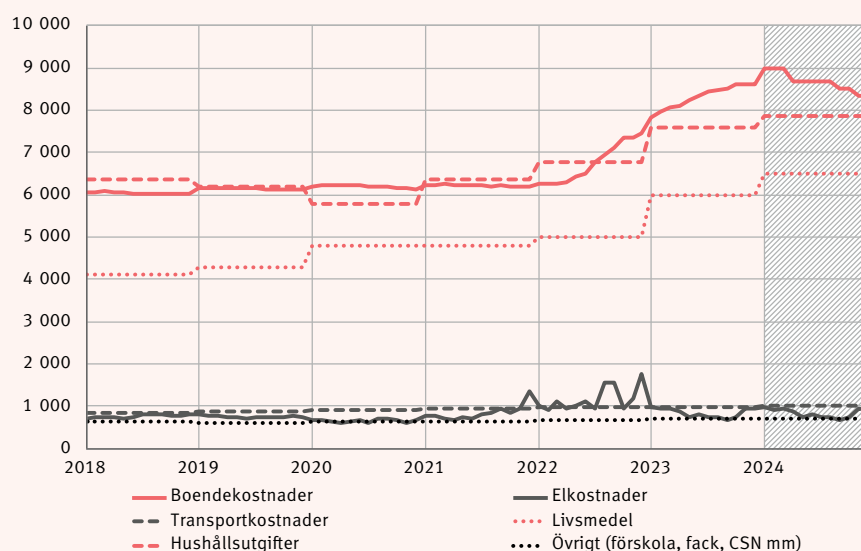
Speciellt betungande, för hushåll likt det i detta exempel, har de ökade kostnaderna för boende och livsmedel varit. Boendekostnaderna började öka kraftigt under 2022 och har sedan fortsatt uppåt. Ökningen utgörs

av såväl ökade räntekostnader som ökad bostadsrättsavgift.⁶ Mellan 2018-2024 ökade typhushållets genomsnittliga månadsutgifter för boende med drygt 2 600 kronor. Runt 70 procent av detta utgörs av ökade räntekostnader. Utgifterna för livsmedel är en annan kategori som ökat betydligt för vårt typhushåll. Mellan 2018 och 2024 ökade månadsutgifterna för livsmedel med cirka 2 400 kronor för en familj lik den i vårt exempel. Som boende i bostadsrätt har kostnaderna för el inte fluktuerat lika dramatiskt för detta typhushåll som för hushåll A som bor i småhus. Även om det funnits kostnadstoppar har hushållet i grunden en lägre förbrukning och har därmed inte varit lika utsatt. Sett över hela perioden 2018–2024 ökade typhushållets genomsnittliga månadsutgifter för el med ungefär 70 kronor.

Kostnadsutveckling per kostnadskategori för hushåll B (Ensamstående med tonåring)

Diagram 2.6

Kr/mån

Källa: Egna beräkningar

INKOMSTERNA ÖKADE LÅNGSAMMARE ÄN UTGIFTERNA

Även för detta typhushåll har inkomsterna ökat i långsammare takt än utgifterna under de senaste åren. Typhushållets totala inkomster efter skatt ökade mellan 2018 och 2023 med ungefär 13 procent. Vår prognos för 2024 är att inkomsterna för en familj som den i vårt exempel ökar med ungefär 3 procent jämfört med 2023. Barnbidrag och underhållsstöd/bidrag är viktiga inkomstkällor för hushållet i det här exemplet. Inget av dessa bidrag är dock indexerade med prisutvecklingen och de senaste åren har värdet av dessa bidrag urholkats reellt. Barnbidraget höjdes senast 2018. Underhållsstödet har visserligen höjts vid ett antal tillfällen under perioden, dock inte i samma takt som prisutvecklingen.

Även detta typhushåll har fått del av vissa av de krisstöd som betalats ut de senaste åren. Dock har familjen varit berättigad till mindre stöd än

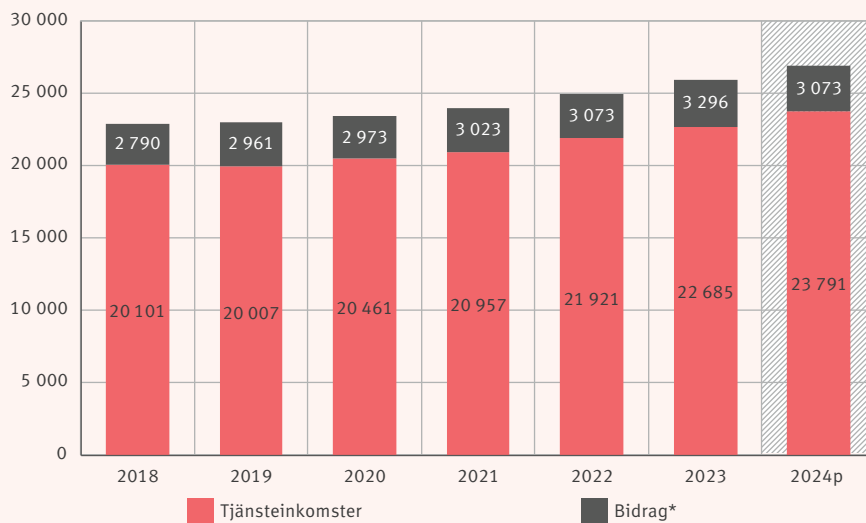
⁶ Eftersom hushållet i vårt exempel endast har en skuldkvot på 50 procent behöver de inte amortera. Skulle hushållets skuldkvot istället legat på 51 procent skulle det (för 2024) innebära att de också behöver amortera cirka 900 kronor i månaden.

hushåll A. Under 2021-2022 fick den vuxna i hushållet del av den tillfälliga skattereduktionen på låga och medelhöga arbetsinkomster, vilket för helåren 2021 och 2022 gav cirka 2 000 kronor respektive 1 900 kronor. År 2023 fick hushållet elprisstöd. Eftersom hushållets utgifter för el var väsentligt lägre än för hushållet i vårt första exempel så handlar det dock om mindre summor, totalt för helåret knappt 2 700 kronor. Inte heller för detta typhushåll finns några krisstöd kvar 2024.

Inkomstutveckling för hushåll B (Ensamstående med tonåring)

Diagram 2.7

Kr/mån, årsgenomsnitt

*Barnbidrag, underhållsstöd, elprisstöd

NOT: Tjänsteinkomsten inkluderar 168 kr/mån 2021 och 156 kr/mån 2022 i tillfällig skattereduktion för arbetsinkomster. Detta är en skatteutgift och kan också betraktas som ett särskilt krisstöd/bidrag.

Källa: Egna beräkningar.

Inkomster och utgifter för hushåll B (Ensamstående med tonåring)

Tabell 2.3

Kr/mån, årsgenomsnitt

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024p
Inkomster TOT (efter skatt)	22 890	22 967	23 434	23 980	24 994	25 980	26 864
Tjänsteinkomster	20 101	20 007	20 461	20 957*	21 921*	22 685	23 791
Bidrag**	2 790	2 961	2 973	3 023	3 073	3 296	3 073
Utgifter TOT	18 772	18 905	19 017	19 812	21 337	24 412	25 621
Boendekostnader	6 042	6 144	6 197	6 219	6 748	8 317	8 662
<i>varav amorteringar</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Elkostnader	764	754	661	844	1 175	841	834
Transportkostnader	860	890	930	950	970	970	1 020
Livsmedel	4 100	4 290	4 810	4 800	5 000	6 000	6 510
Hushållsutgifter	6 378	6 206	5 772	6 352	6 782	7 588	7 876
Övrigt (förskola, fack, CSN mm)	628	621	647	647	662	696	719
Marginal	4 119	4 063	4 417	4 168	3 657	1 569	1 243

* Beloppet inkluderar 168 kr/mån 2021 och 156 kr/mån 2022 i tillfällig skattereduktion för arbetsinkomster. Detta kan också betraktas som ett särskilt krisstöd.

** Barnbidrag, underhållsstöd, elprisstöd.

Källa: Egna beräkningar

Hushåll C – Ung arbetare utan barn

Familjemedlemmar

Vuxen (25 år)

Försörjning/Sysselsättning

Arbete 80%, arbetare i hotell och restaurang

Vårt tredje hushåll består av en ensamstående 25-åring i Norrköping som arbetar inom hotell- och restaurangbranschen, med en lön som genomsnittet i denna sektor. Precis som många relativt unga arbetare och arbetare inom servicesektorn har personen i det här exemplet en visstidsanställning och blir inkallad vid behov. Antalet timmar varierar något från månad till månad men normalt arbetar hen 80 procent. Personen bor i en hyreslägenhet på ett rum och kök. För att ta sig till jobbet, som ligger i en annan del av Norrköping, åker personen i vårt exempel buss.

Boende

Hyresrätt, 1 rok i Norrköping

2 000 kWh/år

Transport

1 lokaltrafikkort (Östgötatrafiken) 12 mån per år

Övrigt

Är medlem i fack/a-kassa (Hotell- och restaurangfacket)

MINSKADE MARGINALER

Marginalerna i hushållsekonomi för den unga arbetaren i det här exemplet har minskat som ett resultat av de senaste årens höga inflation. År 2018 hade hushållet i det här exemplet en marginal i slutet av månaden på nästan 3 100 kronor. År 2023 var motsvarande siffra knappt 2 000 kronor.⁷ Återigen ser vi, i prognosen för 2024, att hushållets ekonomiska

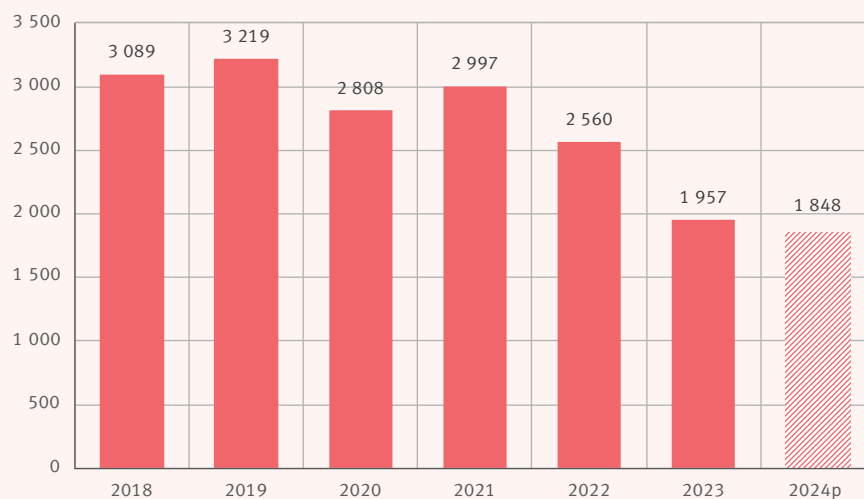
⁷ Precis som tidigare inkluderar inte våra beräkningar några beteendeförändringar för hushållet som en reaktion på prisökningarna.

situation inte lättat jämfört med 2023 trots vikande inflation. År 2024 beräknar vi att typhushållet i detta exempel kommer att ha en marginal på drygt 1 800 kronor.

Marginal (inkomster - utgifter) för hushåll C (Ung arbetare utan barn)

Diagram 2.8

Kr/mån, årsgenomsnitt

Källa: Egna beräkningar.

ÖKADE LIVSMEDELSKOSTNADER TYNGER TYPHUSHÅLLETS EKONOMI

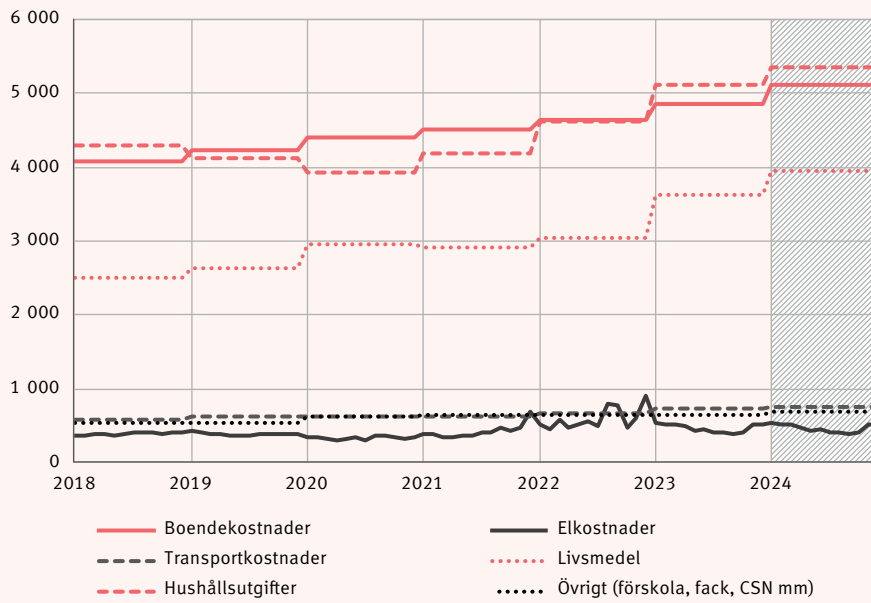
Detta typhushåll hade 2018 totala genomsnittliga utgifter på knappt 12 400 kronor i månaden. Under 2019–2020 ökade utgifterna endast i långsam takt men därefter tog utgiftsökningarna fart. År 2023 hade de genomsnittliga månadsutgifterna för en ung arbetare likt den i vårt exempel ökat till drygt 15 400 kronor, en utgiftsökning på motsvarande 25 procent jämfört med 2018. För helåret 2024 är vår prognos att de totala månadsutgifterna för den unga arbetaren ökar till i genomsnitt litet knappt 16 300 kronor.

Utgifterna för livsmedel är den kategori som ökat mest för detta typhushåll, sett i såväl kronor som procent. Mellan 2018 och 2024 ökade de genomsnittliga månadsutgifter för livsmedel, för en ung arbetare lik den i vårt exempel, med drygt 1 400 kronor, vilket innebar att de ökade med ungefär 60 procent. Utgifterna för boende respektive hushållsutgifter (såsom hemutrustning, medier och hygienartiklar) är andra kategorier som ökat betydligt. De genomsnittliga månadsutgifterna har för båda dessa kategorier ökat med ungefär 25 procent eller drygt 1 000 kronor i månaden mellan 2018–2024. Elkostnaderna respektive transportkostnaderna för ett hushåll likt det i detta exempel har under perioden ökat med 20 procent respektive 31 procent. I kronor handlar det dock om jämförelsevis små summor. Andelen av typhushållets totala utgifter som går till el och transporter var små från start.

Diagram 2.9

Kostnadsutveckling per kostnadskategori för hushåll C (Ung utan barn)

Kronor per månad

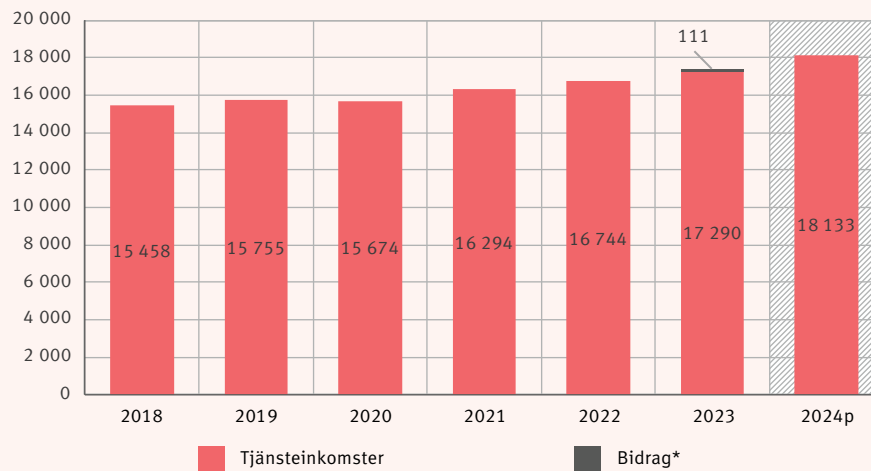

Källa: Egna beräkningar.

Diagram 2.10

Inkomstutveckling för hushåll C (Ung arbetare utan barn)

Kr/mån, årsgenomsnitt

* elprisstöd

NOT: Tjänsteinkomsten inkluderar 187,50 kr/mån 2021 och 2022 i tillfällig skattereduktion för arbetsinkomster. Detta är en skatteutgift och kan också betraktas som ett särskilt krisstöd/bidrag.

Källa: Egna beräkningar.

INKOMSTERNA HAR INTE HÅLLIT JÄMNA STEG MED UTGIFTERNA

De totala inkomsterna efter skatt för en ung arbetare så som den i vårt typhushåll ökade mellan 2018-2023 med 13 procent. Typhushållets inkomster har alltså, precis som för övriga hushåll vi tittat på, ökat i långsammare takt än utgifterna under de senaste åren. Vår prognos för 2024 är att inkomsterna för typhushållet med den unga arbetaren ökar med drygt 4 procent jämfört med 2023.

Inkomsterna för detta typhushåll utgörs nästan uteslutande av förvärvsinkomster. Den unga arbetaren mottar inga löpande bidrag eller andra transfereringar. Hushållet har mottagit visst krisstöd de senaste åren men det handlar om förhållandevis små summor. Under 2021-2022 fick den unga arbetaren del av den tillfälliga skattereduktionen på låga och medelhöga arbetsinkomster, vilket gav totalt cirka 2 300 kronor för respektive helår. År 2023 fick hushållet elprisstöd på för helåret totalt drygt 1 300 kronor. Hushållet får inte del av några krisstöd 2024.

Inkomster och utgifter för hushåll C (Ung arbetare utan barn)

Tabell 2.4

Kr/mån, årsgenomsnitt

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024p
Inkomster TOT (efter skatt)	15 458	15 755	15 674	16 294	16 744	17 401	18 133
Tjänsteinkomster	15 458	15 755	15 674	16 294*	16 744*	17 290	18 133
Bidrag**	0	0	0	0	0	111	0
Utgifter TOT	12 369	12 536	12 866	13 297	14 184	15 444	16 285
Boendekostnader	4 075	4 237	4 410	4 509	4 645	4 862	5 105
<i>varav amorteringar</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>
Elkostnader	389	384	336	423	593	467	465
Transportkostnader	575	625	625	625	656	725	755
Livsmedel	2 500	2 620	2 950	2 920	3 040	3 630	3 940
Hushållsutgifter	4 290	4 130	3 930	4 180	4 610	5 120	5 340
Övrigt (förskola, fack, CSN mm)	540	540	615	640	640	640	680
Marginal	3 089	3 219	2 808	2 997	2 560	1 957	1 848

* Beloppet inkluderar 187,50 kr/månaden i tillfällig skattereduktion för arbetsinkomster. Detta kan också betraktas som ett särskilt krisstöd.

** Elprisstöd.

Källa: Egna beräkningar.

Förändrade omständigheter och försäkringsskydd

Ibland blir inte livet som man tänkt sig. En ekonomisk nedgång kan leda till att jobbet som man trodde var tryggt plötsligt försvinner eller att antalet arbetstimmar plötsligt minskar. Hälsan man tog för givet kan snabbt försämrans. I det här kapitlet tittar vi på hur ekonomin förändras för våra typhushåll vid arbetslöshet, sjukdom eller minskad arbetstid.

Hushåll A – Industrin stänger ned

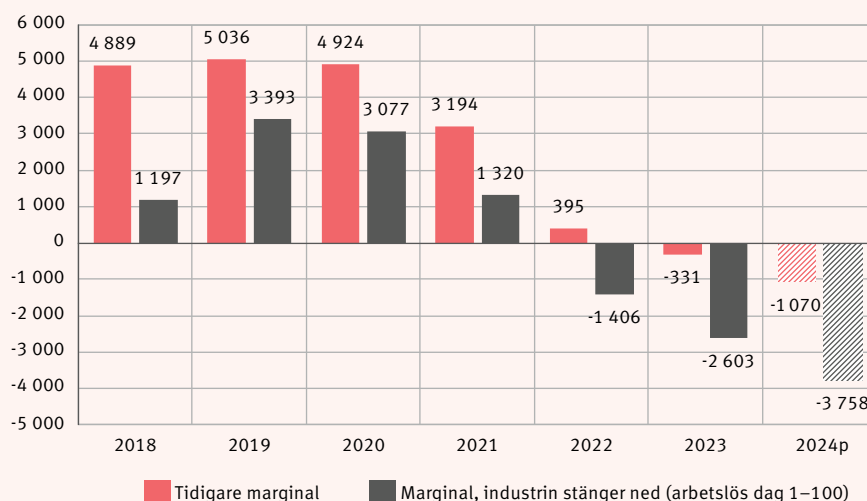
I vårt typhushåll A (Sammanboende med två barn) tvingas industrin stänga ned. Kanske har den pågående byggkrisen orsakat minskad efterfrågan på de byggvaror som producerats på orten? För vårt typhushåll innebär det att industriarbetaren förlorar jobbet och blir arbetsökande på heltid.

Innan kostnadskrisen räckte hushållets marginaler för att klara inkomstbortfallet vid kortare arbetslöshetsperioder (om arbetslösheten varar längre än 100 ersättningsdagar faller inkomsten ytterligare eftersom ersättningstaket i arbetslöshetsförsäkringen sänks och den fackliga inkomstförsäkringen löper ut) så länge som transportkostnaderna reducerades och amorteringar pausades. De senaste årens prisökningar som uttraderat familjens marginaler gör dock även en kortare arbetslöshetsperiod mycket svårhanterlig. Enligt våra beräkningar skulle hushållet 2024 gå back med nästan 3 800 kronor i månaden i en situation där industriarbetaren blev arbetslös. Om ekonomin ska gå ihop måste familjen troligen göra en större omläggning av sina utgifter, så som att sälja bilen eller hitta ett billigare boende.

Marginal arbetslöshetsscenario, hushåll A

Diagram 3.1

Kr/mån, årsgenomsnitt

Källa: Egna beräkningar.

I vårt arbetslöshetsscenario har vi räknat med att när industriarbetaren blir av med jobbet behöver hen inte längre jobbspånda och familjen kan således minska sina transportkostnader. Vi räknar dock med att de fortsatt har behov av bilen, men att familjen nu bara kör 2 000 mil per år (istället för som tidigare 3 000 mil per år) och klarar sig utan månadskort i kollektivtrafiken då kommunalaren använder bilen för arbetspendling istället. Vi räknar med att banken går med på att familjen får pausa sina amorteringar under arbetslöshetsperioden. De inkomstbaserade kostnaderna för fackmedlemskap och förskola/fritids minskar när inkomsten minskar. Totalt minskar hushållet sina utgifter med närmare 4 700 kronor genom dessa förändringar (räknat på 2024).

Utgiftsförändringar arbetslöshetsscenario, hushåll A

Tabell 3.1

Kr/mån

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Utgifter, total	-4 095	-4 370	-4 327	-4 576	-4 966	-4 667	-4 674
Transport	-1 738	-1 923	-1 857	-1 792	-2 024	-1 929	-1 906
Amortering	-1 889	-1 925	-2 029	-2 326	-2 430	-2 201	-2 201
Övrigt	-468	-522	-441	-458	-512	-537	-567

Källa: Egna beräkningar.

Som medlem i fack och a-kassa får industriarbetaren dagersättning från a-kassan. Sedan 2019 har IF Metall en inkomstförsäkring för sina medlemmar som kompletterar a-kassan under de första 100 ersättningsdagarna. Detta påverkar vår industriarbetares inkomst de år då taket i arbetslöshetsförsäkringen varit lägre än hens inkomst. I vårt scenario får industriarbete-

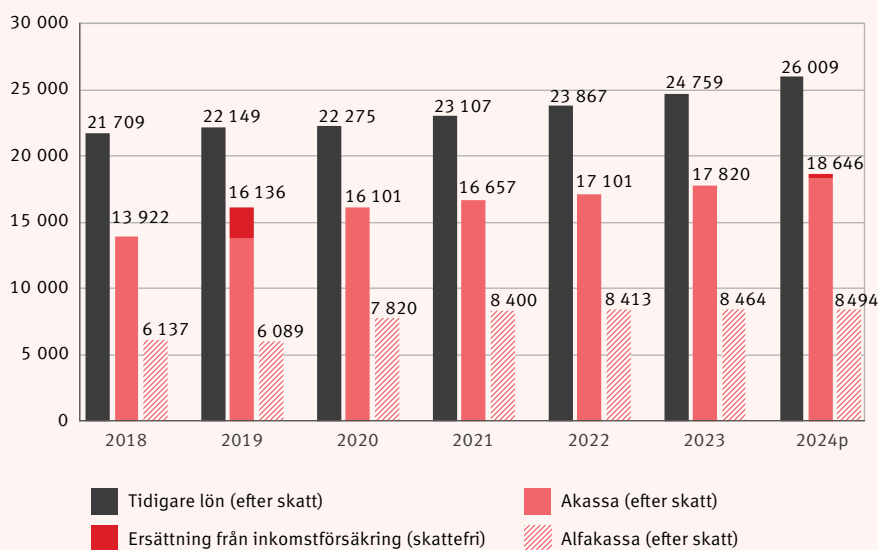
ren vid arbetslöshet år 2024 ut drygt 18 600 kronor från a-kassa och ersättning från inkomstförsäkring. Detta kan jämföras med hens lön (efter skatt) som innan arbetslösheten låg på drygt 26 000 kronor.

Om industriarbetaren inte hade varit medlem i fack- och a-kassa hade ekonomin dock blivit dramatiskt mycket sämre. Med arbetslöshetsförsäringen tillsammans med fackets inkomstförsäkring blir ersättningen efter skatt drygt 10 000 kr högre varje månad 2024 jämfört med om industriarbetaren varit oförsäkrad och vid sin arbetslöshet bara fått grundbelopp från Alfakassan utan uppfyllt medlemsvillkor.

Diagram 3.2

Inkomster för industriarbetaren efter skatt med jobb resp. som arbetslös

Kr/mån

Källa: Egna beräkningar.

Hushåll B – Ett cancerbesked

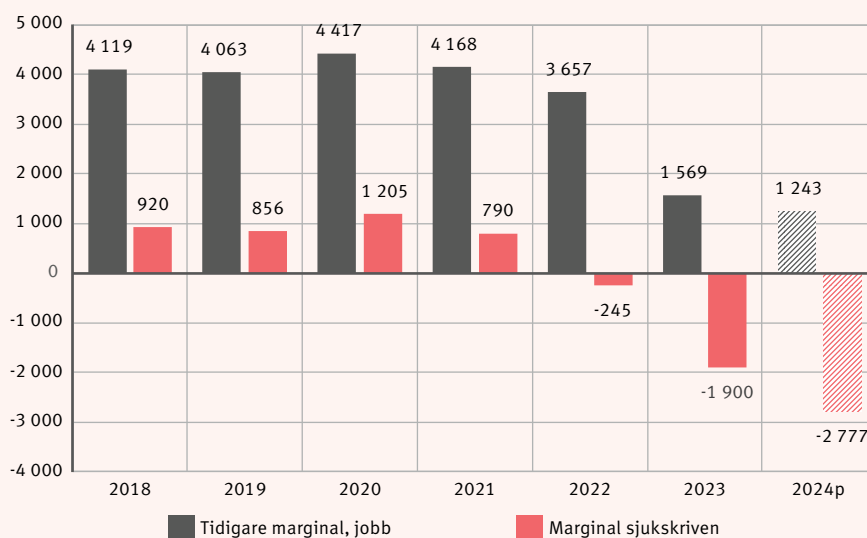
I vårt typhushåll B (ensamstående förälder med tonåring) blir butiksarbetaren sjukskriven under en längre tid. Det kan till exempel handla om ett tufft cancerbesked med en krävande behandling som gör att arbetaren i det här exemplet blir sjukskriven.

Marginalen för hushållet försämras kraftigt med sjukskrivningen. Före kostnadskrisen hade hushållet precis kunna hantera den ekonomiska förändringen, men de senaste årens kostnadsutveckling innebär att ett sjukdomsbesked skulle leda till stora hål i hushållsbudgeten.

Marginal sjukdomsscenario, hushåll B

Diagram 3.3

Kr/mån

Källa: Egna beräkningar

Kalkylen i vårt scenario bygger på att butikarbetaren inte längre behöver jobbspånda och att kollektivtrafikkostnaderna därför halveras (vi räknar med visst fortsatt transportbehov). Den lägre inkomsten leder också till en något lägre fackavgift men de många vårdbesöken och medicinerna innebär ökade kostnader som dock begränsas av högkostnadsskyddet för patientavgifter och läkemedel. I övrigt är kostnaderna oförändrade för hushållet. Totalt innebär dessa förändringar minskade hushållsutgifter med cirka 200 kronor i månaden (räknat på 2024).

Utgiftsförändringar sjukdomsscenario, hushåll B

Tabell 3.2

Kr/mån

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Utgifter, total	-217	-216	-231	-241	-244	-202	-208
varav transport	-430	-445	-465	-475	-485	-485	-510
varav fackavgift	-70	-58	-58	-58	-59	-42	-52
varav vårdkostnader/ läkemedel	+283	+288	+292	+292	+300	+325	+354

Källa: Egna beräkningar.

Som sjukskriven får butikarbetaren sjukpenning. Då hen jobbar på ett företag som tecknat kollektivavtal får butikarbetaren även ersättning från den kollektivavtalade avtalsgruppsjukförsäkringen (AGS) som ger hushållet uppåt 2 000 kr ytterligare varje månad efter skatt.

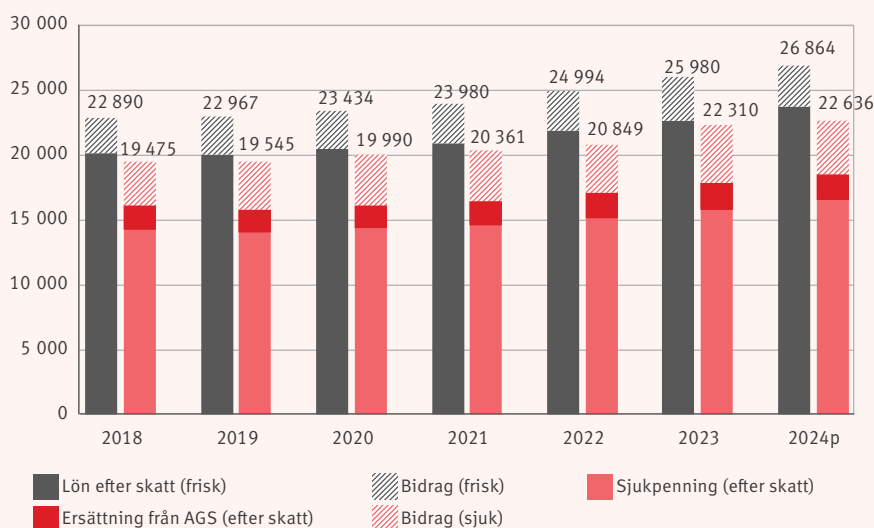
Under tiden butikarbetaren lönearbetade låg familjen precis på gränsen för att få bostadsbidrag. Med lägre inkomster börjar nu hushållet även

kvalificera sig för bostadsbidrag. Inklusivt tilläggsbidraget för barnfamiljer som betalats ut sporadiskt sedan pandemin får hushåll B knappt 1 000 kr i månaden i bostadsbidrag vid sjukskrivning 2024. Totalt minskar hushållets inkomster efter skatt med drygt 4 200 kronor i månaden vid en sjukskrivning 2024.

Inkomster för butikarbetaren efter skatt med jobb resp. vid sjukskrivning

Diagram 3.4

Kr/mån

Källa: Egna beräkningar.

Hushåll C – Färre timmar på restaurangen

Vårt hushåll C (den unga arbetaren utan barn) har som nämndes i föregående kapitel en särskild visstidsanställning och blir inkallad vid behov till sitt arbete inom hotell- och restaurang. Tidsbegränsade anställningar är vanligt förekommande bland unga arbetare. 48 procent av arbetarna i ålderskategorin 16-24 år och 22 procent av arbetarna i ålderskategorin 25-29 år hade en tidsbegränsad anställning. Hotell- och restaurang är också de sektorer där andelen tidsbegränsat anställda arbetare är störst. Nästan hälften av alla arbetare som är anställda i dessa sektorer (oavsett ålder) har en tidsbegränsad anställning. Majoriteten av anställda som har en tidsbegränsad anställning är anställda per timme, vid behov eller med en särskild visstid.⁸

För beräkningarna i föregående kapitel räknade vi med att den unga arbetaren arbetade i genomsnitt 80 procent. Nu har det börjat gå trögare för restaurangen som hen jobbar på. Antalet timmar minskar och motsvarar nu istället i genomsnitt en deltid på 60 procent. Vi antar att vår unga arbetare uppfyller arbetsvillkoret⁹ i arbetslöshetsförsäkringen och därmed kvalificerar sig för a-kassa på deltid. Detta innebär att hen kan få

⁸ Larsson, M. *Anställningsformer och arbetsvillkor år 2024*, Landsorganisationen i Sverige

⁹ Arbetsvillkoret innebär att du ska ha arbetat i en viss omfattning innan du blev arbetslös. För att uppfylla arbetsvillkoret måste du ha arbetat minst 60 timmar per kalendermånad under sex av de senaste tolv månaderna, eller minst 40 timmar per kalendermånad och 420 timmar totalt under en sammanhängande period av sex månader under de senaste tolv månaderna.

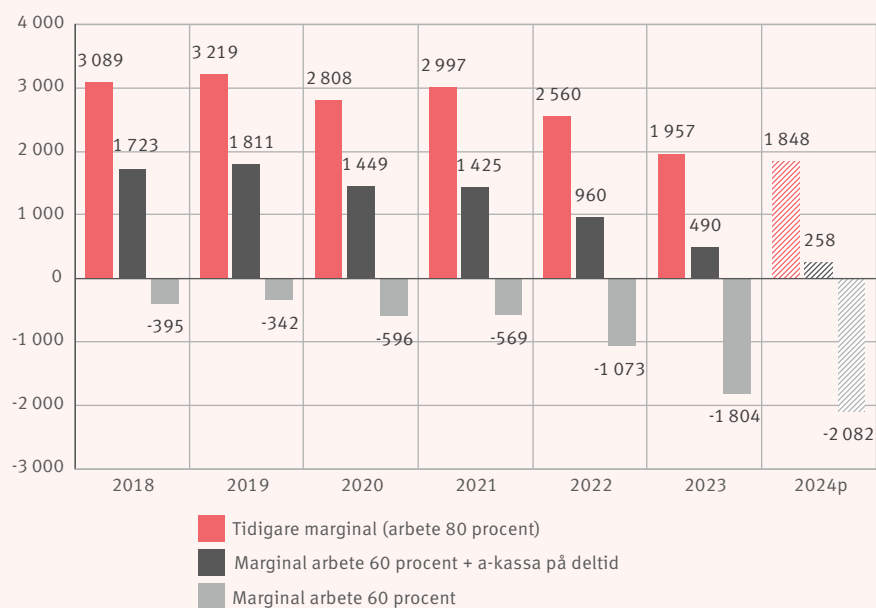
ersättning för den arbetstid som gått förlorad i och med det minskade antalet timmar. Marginalerna krymper nu för den unga arbetaren. I början av perioden vi studerat skulle ett sådant scenario enligt våra beräkningar innebära att den unga arbetaren fortfarande hade en liten marginal på runt 1 700-1 800 kronor kvar i slutet av månaden. Mot slutet av perioden vi studerat har dock denna marginal uttraderats nästan helt, för 2024 beräknas en arbetare i den här situationen ha en marginal kvar i slutet av månaden på bara knappt 260 kronor.

Skulle den unga arbetaren inte uppfylla arbetsvillkoret och inte ha rätt till någon a-kassa på deltid (hen kanske nyligen börjat på sitt arbete och kommer från en period av arbetslöshet eller studier dessförinnan) blir den ekonomiska situationen dock än mer svårhanterlig. I början av perioden skulle ett sådant scenario enligt våra beräkningar innebära att den unga arbetaren skulle gå back med runt 350-400 kronor i månaden. Det handlar om en drastiskt försämrad ekonomisk situation men som ändå potentiellt skulle vara möjlig att hantera, åtminstone om det handlade om någon enstaka månad med färre timmar. Efter kostnadskrisen blir dock det minskade antalet timmar omöjligt att hantera för den unga arbetaren. År 2024 beräknas en arbetare i den situationen gå back med i genomsnitt över 2 000 kronor i månaden. Vi kan konstatera att kostnadskrisen gjort den redan osäkra privatekonomiska situationen för visstidsanställda arbetare än mer osäker.

Marginal minskade timmar, hushåll C

Diagram 3.5

Kr/mån

Källa: Egna beräkningar.

Det minskade antalet timmar möjliggör inte några större utgiftsminskningar för den unga arbetaren i vårt exempel. Vi räknar med att hen fortfarande är i behov av ett pendelkort och att transportkostnaderna således inte påverkas. Fackavgiften är dock inkomstrelaterad vilket för 2024 till exempel innebär minskade utgifter med 40 kronor i månaden i scenariot där arbetaren kvalificerar sig för arbetslöshetsersättning på deltid.

Utgiftsförändringar minskade timmar, hushåll C

Tabell 3.3

Kr/mån

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Arbete 60 procent plus a-kassa deltid (fackavgift)	0	0	-40	-40	-40	-40	-40
Arbete 60% (fackavgift)	0	0	-120	-120	-120	-80	-120

Källa: Egna beräkningar.

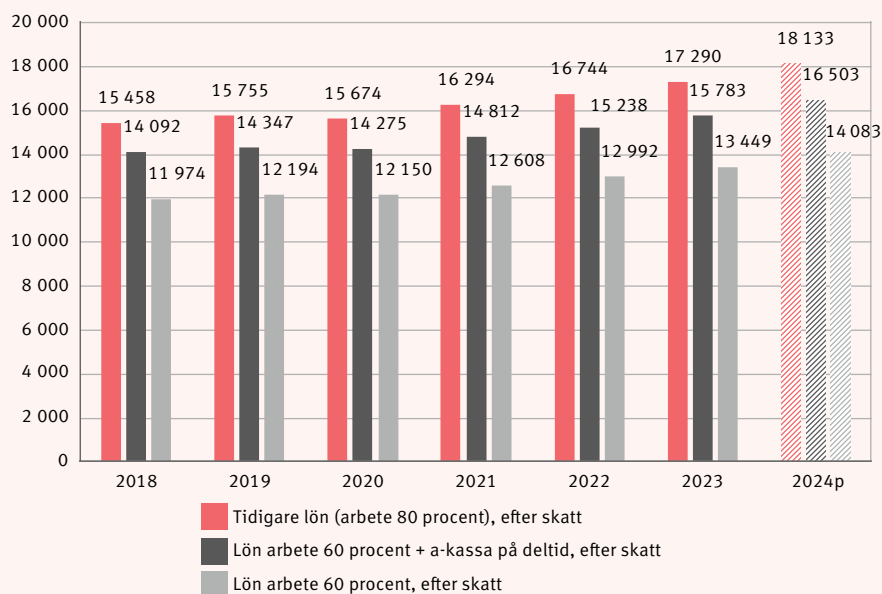
Med tanke på att arbetaren i vårt exempel bor i en mindre hyresrätt och har små utgifter för exempelvis transporter finns mycket lite hen kan göra för att lägga om ekonomin och väsentligt minska sina utgifter.

I genomsnitt går arbetaren i det här exemplet år 2024 från en lön efter skatt på drygt 18 100 kronor till en inkomst efter skatt på drygt 16 500 kronor.

Inkomst restaurangarbetaren med arbete 80% resp. arbete 60% med/utan a-kassa på deltid

Diagram 3.6

Kr/mån

Källa: Egna beräkningar

Bakgrund

Nedan ger vi en bakgrundsbild av hur hushållens inkomster och inkomstutveckling sett ut under de senaste åren. Vi sammanfattar också hur priserna på viktiga hushållsutgifter utvecklats. Avslutningsvis ger vi en bild av vad den samlade utvecklingen av inkomster och priser inneburit för reallönerna och de reala inkomsterna. Syftet är att ge bakgrund för att sätta vår analys av typhushållens ekonomi i ett bredare sammanhang.

Inkomster och inkomstutveckling

Hushållens viktigaste inkomstkälla är arbetsinkomsterna; lön- och företagarkomster utgör ungefär 60 procent av hushållens bruttoinkomster. För de flesta hushåll inom LO-kollektivet utgör arbetsinkomsterna dock en ännu större andel av inkomsten. Detta då andra större inkomstkällor för hushållen, så som kapitalinkomster och pensioner, är koncentrerade till toppen respektive till äldre som ej längre är yrkesaktiva. Men det finns andra viktiga inkomstkällor. Vid exempelvis arbetslöshet eller sjukdom kan ersättningar från försäkringssystemen bli den huvudsakliga inkomsten. För vissa hushåll kan också bidrag så som barnbidrag, bostadsbidrag och underhållsbidrag/stöd vara betydelsefulla för hushållsekonomin.

ARBETSINKOMSTER

År 2022 var medellönen¹⁰ för samtliga anställda i befolkningen 37 500 kronor i månaden. Skillnaderna i lön i befolkningen varierar dock stort. Medellönen för arbetare var 29 300 kronor att jämföra med medellönen för tjänstemän som var 45 100 kronor. Jämförs medellönen utifrån såväl klass som kön blir resultatet en tydlig trappa där arbetarkvinnor har den lägsta medellönen medan tjänstemannamän har den högsta.¹¹

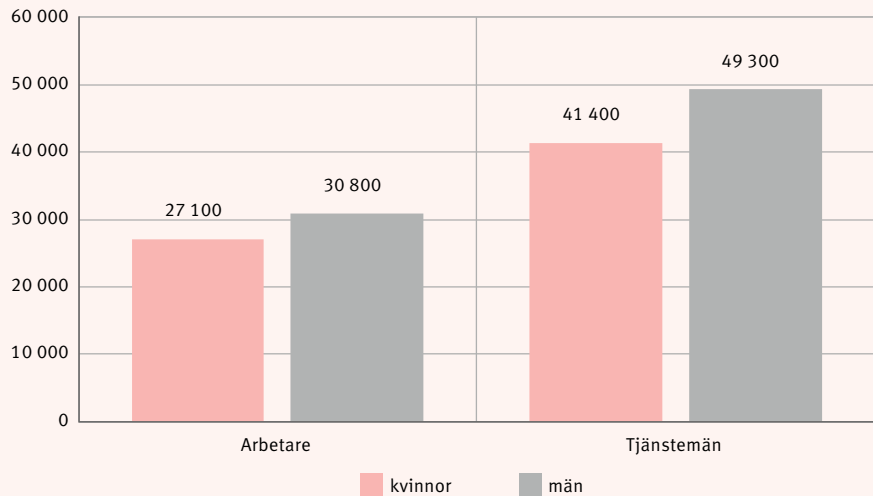
¹⁰ Avser här grundlön, helglön samt andra fasta löneförmåner. Dock ej rörliga tillägg. Timlöner uppräknade till månadslön och deltidsarbete är uppräknad till heltid.

¹¹ Larsson, M. *Lönerapport år 2023*, Landsorganisationen i Sverige

Månadslön efter klass och kön, 2022

Diagram 4.1

Kr/mån

Källa: Larsson, M. Lönerapport år 2023, Landsorganisationen i Sverige.

Inom LO-kollektivet varierar lönenivåerna utifrån bland annat sektor. Den genomsnittliga månadslönen för en arbetare inom byggindustrin var 35 300 kronor år 2022, medan motsvarande siffra för en arbetare inom kommunal sektor var 26 600 kronor.¹²

Siffrorna ovan avser heltidslöner. I realiteten är det långt ifrån alla som arbetar heltid. Deltidsarbete fördelar sig inte heller jämnt i befolkningen utifrån klass och kön. År 2023 arbetade 45 procent av arbetarkvinnorna och 18 procent av arbetarmännen deltid. För tjänstemännen var motsvarande siffra 21 procent av kvinnorna och 9 procent av männen.¹³

Den genomsnittliga löneökningstakten under perioden 2010-2019 var 2,5 procent per år. Variationerna mellan enskilda år har varit förhållandevis små under perioden. År 2020 sköts avtalsrörelsen upp från våren till hösten på grund av pandemin vilket resulterade i lägre löneökningar detta år. 2021-2022 återgick dock den genomsnittliga löneökningstakten i ekonomin som helhet till nivåerna som rådde innan pandemin. År 2023 enades fack och arbetsgivare om det högsta märket sedan industriavtalet 1998 blev normerande för hela arbetsmarknaden (4,1 procent första året och 3,3 procent andra året). Nominellt förväntas lönerna därför öka snabbare 2023 och 2024 än vad som varit normalfallet åren före pandemin.¹⁴

¹² *ibid*

¹³ Larsson M. *Anställningsformer och arbetsvillkor år 2024*, Landsorganisationen i Sverige

¹⁴ Se LO-ekonomerna, *Ekonomiska utsikter hösten 2023*, Landsorganisationen i Sverige.

Månadslön, exklusive rörliga tillägg, utvalda sektorer

Kr/mån

	2018	2019	2020	2021	2022	2023p	2024p
Arbetare i offentlig sektor	24 600	25 200	25 600	26 100	26 600	27 700	28 800
Arbetare i tillverkningsindustri (C)	28 800	29 300	29 400	30 200	31 100	32 300	33 500
Arbetare i byggindustri (F)	32 100	32 700	33 600	34 400	35 300	36 700	38 100
Arbetare i detaljhandel (G47)	26 100	25 800	26 400	26 700	27 800	28 900	30 000
Arbetare i transport och magasinering (H)	27 800	28 200	28 400	28 900	29 700	30 900	32 100
Arbetare i hotell och restaurang (I)	24 600	25 000	25 000	25 600	26 100	27 100	28 100
Tjänstemän i offentlig sektor	36 700	37 700	38 600	39 600	40 600	41 800	43 100
Tjänstemän i tillverkningsindustri (C)	45 700	46 700	46 900	48 300	50 100	52 100	54 100

Källa: Larsson, M. Lönerapport år 2023, Landsorganisationen i Sverige.

FÖRSÄKRINGSERSÄTTNINGAR

Ersättningar från försäkringssystemen vid exempelvis arbetslöshet och sjukdom är viktiga inkomster för hushållen i de livssituationer där behovet uppkommer. Ersättningarna har dock sedan millennieskiftet successivt kommit att utgöra en allt mindre del av hushållens inkomster. Ersättningsnivåer och ersättningstak har över tid halkat efter den övriga inkomstutvecklingen och försäkringsersättningarna har kommit att beskattas hårdare än arbetsinkomster i takt med att jobbskatteavdragen införts och förstärkts. Andelen svenskar som får a-kasseersättning har också fallit över tid. Inte så mycket på grund av att arbetslösheten sjunkit som på grund av att arbetsmarknaden förändrats genom att arbetslösheten blivit alltmer koncentrerad till grupper med svagare förankring på arbetsmarknaden. Därtill har villkoren för att kvalificeras sig för a-kasseersättning förändrats. I samband med pandemin lyftes dock ersättningstaken i såväl arbetslöshetsförsäkringen som sjukförsäkringen (2020 höjdes den högsta försäkrade inkomsten från 25 000 till 33 000 kr/mån i arbetslöshetsförsäkringen, och 2022 höjdes den högsta försäkrade inkomsten i sjukförsäkringen från knappt 32 000 till drygt 40 000 kr/mån). Detta medförde att väsentligt fler arbetare fick hela sin inkomst försäkrad. Löneökningarna har dock bidragit till att snabbt äta upp tidigare takhöjning i arbetslöshetsförsäkringen vars tak saknar indexering.¹⁵

¹⁵ Sjukförsäkringens tak är baserat på prisbasbeloppet. I normalfallet stiger lönerna snabbare än prisbasbeloppet vilket urholkar försäkringen men den ovanligt höga prisökningstakten 2022 och 2023 gjorde att just dessa år steg taket i sjukförsäkringen faktiskt snabbare än löneökningstakten och fler kom att få hela sin lön försäkrad.

NY INKOMSTBASERAD ARBETSLÖSHETSFÖRSÄKRING

Från och med den 1 oktober 2025 föreslås en ny inkomstbaserad arbetslöshetsförsäkring träda i kraft. I den nya arbetslöshetsförsäkringen ska kvalificeringsvillkoret baseras på löneinkomst i stället för arbetade timmar.

Ersättningen kommer att trappas ned med 10 procentenheter efter 100 ersättningsdagar och sedan med 5 procentenheter var hundra dag. För löntagare med löner under 31 000 kronor i månaden kommer det innebära ett sämre försäkringsskydd med tusentals kronor mindre i ersättning varje månad efter 100 ersättningsdagar.

Taket i arbetslöshetsförsäkringen kommer att höjas från 33 000 kronor i månaden till 34 000 kronor i månaden år 2025. Taket har dock inte höjts sedan 2020. Hade taket följt löneutvecklingen sedan 2020 skulle det ha varit ungefär 38 000 kronor redan år 2024. Ett tak på 34 000 kronor ska därför betraktas som en sänkning i reala termer, vilket innebär att löntagare med löner över dagens tak också får tusentals kronor mindre i ersättning varje månad än de skulle ha fått om försäkringen hade bibehållit sitt värde.

FÖRSÄMRINGAR AV SJUKFÖRSÄKRINGEN PÅ GÅNG?

Ett antal förändringar i sjukförsäkringen genomfördes under åren 2021 och 2022. Meningen med regelförändringarna var att öka den ekonomiska tryggheten och flexibiliteten i sjukförsäkringen samt förståelsen för regelverket och på så sätt stärka sjukförsäkringens legitimitet. Tanken var att fler skulle kunna avsluta sin rehabilitering under trygga förhållanden och återgå i arbete hos den egna arbetsgivaren.

Förra regeringen tillsatte en utredning för att utvärdera reformerna; vid regeringsskiftet bytte utredningen dock direktiv och särskild utredare. Utredningens slutbetänkande En utvärdering av förändringar i sjukförsäkringens regelverk under 2021 och 2022 (SOU 2024:26) överlämnades till regeringen i början av april 2024. Där föreslås en återgång till de system som gällde innan förra regeringens förbättringar. Bland annat föreslås striktare bestämmelser för ersättning efter dag 180, en bortre tidsgräns i sjukförsäkringen föreslås utredas och de särskilda äldrereglerna i sjukpenningförsäkringen tas bort.

När de offentliga försäkringarna urholkats har kompletterande skydd förhandlats fram inom ramen för kollektivavtalen (det handlar exempelvis om avtalsgruppsjukförsäkring – AGS – som toppar upp ersättningsnivån under sjukpenningperioden¹⁶ och avgångsbidrag – AGB – som ger den försäkrade rätt till en ersättning i form av en klumpsumma i händelse av uppsägning¹⁷). Därtill har allt fler fackförbund över tid infört egna inkomstförsäkringar att lägga ovanpå den offentliga försäkringen vid arbetslöshet. 2019 introducerade exempelvis IF Metall sin inkomstförsäkring som täcker upp när den försäkrades inkomst överstiger taket i a-kassan. Vid införandet var medlönnen för en arbetare i tillverkningsindustrin 29 300 kr i månaden vilket var väsentligt högre än den offentliga arbetslöshetsförsäkringens inkomsttak på 25 000 kr. När taket i den offentliga försäkringen höjdes 2020 täcktes den genomsnittliga industriarbetarens ordinarie månadslön av den offentliga försäkringen. Redan 2024 har dock lönerna stigit så att den genomsnittliga industriarbetaren i tillverkningsindustrin åter behöver en kompletterande inkomstförsäkring för att försäkra hela sin månadslön. För den med en högre lön, till exempel till följd av större rörliga tillägg från skiftgångsersättningar eller ob-tillägg har fackets inkomstförsäkring varit värdefull under alla år.

BIDRAG OCH KRISSTÖD

Många hushåll tar del av olika sorters bidrag. De flesta bidrag är behovsprövade, såsom exempelvis bostadsbidrag, men det finns också generella bidrag såsom barnbidraget. Barnbidraget höjdes senast i mars 2018 och har sedan dess legat still på 1 250 kr för första barnet. Barnbidragets reala värde har därmed minskat snabbt. Givet den snabba prisutvecklingen har barnbidraget tappat nästan 300 kronor i köpkraft sedan den senaste höjningen.

Under pandemin och den efterföljande energikrisen infördes också en rad tillfälliga krisstöd för hushållen. Genom korttidsarbeten kunde många permitteras som annars hade förlorat jobbet. Under 2021 och 2022 infördes en *tillfällig skattereduktion för arbetsinkomster* som gav maximalt belopp (2 250 kr per år) för inkomster mellan 20 000 och 25 000 kr i månaden. Mellan februari 2022 och maj 2023 annonserades och utbetalades inte mindre än fyra olika elprisstöd samt ett drivmedelsstöd till hushållen, vilket var särskilt viktigt för de cirka 50 procent av LO-förbundens medlemmar som bor i småhus. Bostadsbidraget till barnfamiljer förstärktes i sporadiska sexmånadersperioder flera gånger under åren (med 25 respektive 40 procent). Sammantaget har dessa tillfälliga stöd haft stor betydelse för LO-hushållens disponibla inkomster under de senaste åren. Men som framkommer i rapporten har många hushåll haft svårt att få ekonomin att gå ihop trots stöden.

Prisutvecklingen de senaste åren

Efter en lång tid av mycket stabila och låga prisuppgångar på hushållens vanligaste konsumtionsutgifter förändrades läget kraftigt under åren efter pandemin.

När prisökningarna först började ta fart i många länder under 2021 fanns två huvudorsaker. Dels hade pandemin orsakat flaskhalsar och änd-

¹⁶ AGS försäkrar personer som får sjukpenning och som arbetat i 90 dagar hos en omfattad arbetsgivare. När sjukpenning enligt SFB lämnas med 80 procent lämnas dagsersättning med motsvarande 12,5 procent av den sjukpenning som den försäkrade har fått från Försäkringskassan. När sjukpenning enligt SFB lämnas med 75 procent lämnas dagsersättning med motsvarande 13,3 procent av sjukpenningen.

¹⁷ AGB försäkrar personer över 40 år som jobbat minst 50 månader under de senaste fem åren hos en omfattad arbetsgivare och som blivit uppsagd på grund av arbetsbrist eller på grund av sjukdom. Ersättningen stiger med ålder.

rade konsumtionsbeteenden – produktion och logistik lyckades inte ställa om tillräckligt snabbt och resultatet blev brist på vissa produkter. Dels föll energipriserna tydligt i början av 2020 för att sedan stiga kraftigt med start under det andra halvåret 2021. Med kriget i Ukraina och den geopolitiska situation som följde slog en andra inflationsvåg in. Ökade energi- och livsmedelspriser fortplantade sig sedan i ekonomin.

Efter att elpriskrisen kulminerade hösten 2022 har elpriserna successivt sjunkit och närmat sig prisnivån innan pandemin. Drivmedelspriserna rörde sig visserligen inte alls så kraftigt som elpriserna men ökade ändå tydligt under 2021 och 2022 till följd av stigande oljepriser och en svag krona. Drivmedelspriserna har sedan dess kommit ned något till följd av ändrade världsmarknadspriser men också på grund av regeländringar som minskat biodrivmedelsinblandningen i bensin och diesel vilket sänkt priset samtidigt som utsläppen ökat.

Efter att framför allt energipriserna började stiga såg vi en generell höjning av prisnivån på breda grupper av varor och tjänster under 2022. Inte minst livsmedelspriserna, som påverkades av såväl energikrisen som av kriget i Ukraina och dåliga skördar, steg kraftigt. Under 2022 ökade livsmedelspriserna med cirka 20 procent vilket grävde ett djupt hål i plånboken hos många LO-hushåll. Sedan våren 2023 har matprisutvecklingen stabiliserat sig. Priserna har dock inte fallit tillbaka utan prisnivån har stannat kvar på en ny högre nivå.

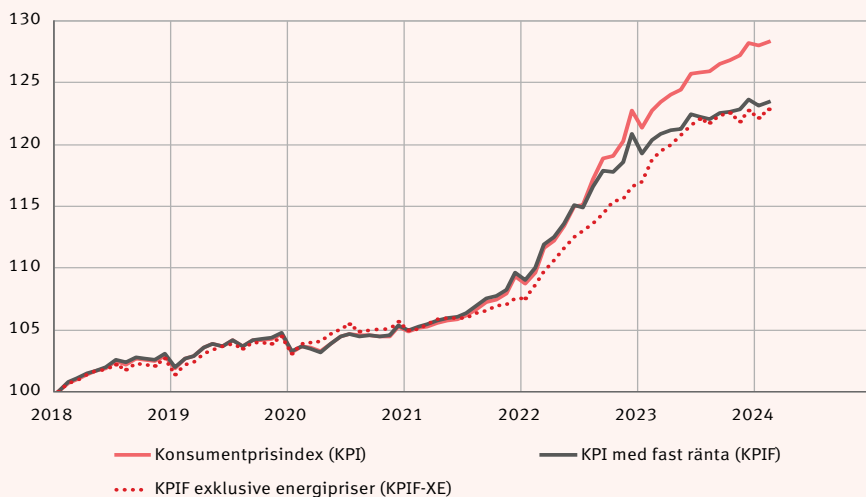
I ett försök att strama åt ekonomin för att försvåra ytterligare prisökningar har centralbanker världen över höjt styrräntorna. Så även Riksbanken. Sedan åren efter finanskrisen har de svenska bolåneräntorna legat relativt stabilt runt 1,5 procent. Riksbankens räntehöjningar skickade under 2023 upp de rörliga bolåneräntorna mot 5 procent. Svenskarna har generellt korta bindningstider på sina bolån sett i en internationell jämförelse. Räntehöjningarna har därmed inneburit mer än en tredubbling av de flesta låntagares räntekostnader.

För resten av 2024 spås prisökningarna bli mycket begränsade. En allt svagare ekonomi med stigande arbetslöshet fortsätter att lägga en våt filt över den ekonomiska utvecklingen. Energipriserna stabiliseras allt mer i takt med att världen anpassar sig till konsekvenserna av Rysslands anfallskrig mot Ukraina. Svaga skördar riskerar att driva upp matpriserna ytterligare men få bedömare förväntar sig en utveckling lik den vi såg under 2022. Bolåneräntorna har redan börjat sjunka i takt med att marknaden successivt blir allt mer övertygad om att Riksbanken steg för steg kommer att sänka styrräntan under 2024.

Konsumentpriser

Diagram 4.2

Index 100 = januari 2018

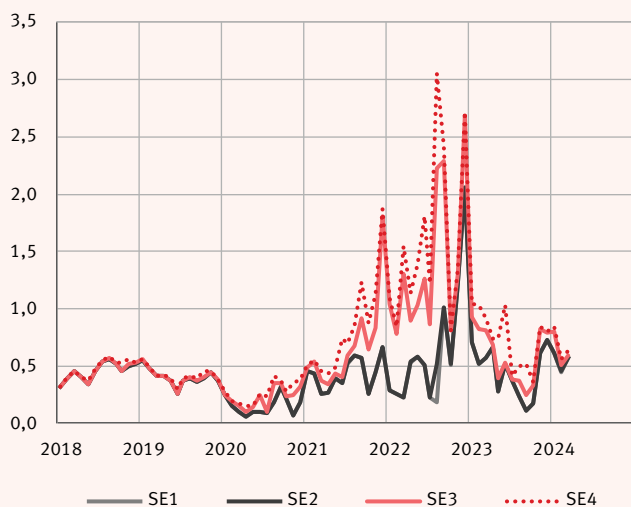

Källa: SCB.

Spotpriser på elmarknaden

Diagram 4.3

Kr/kWh

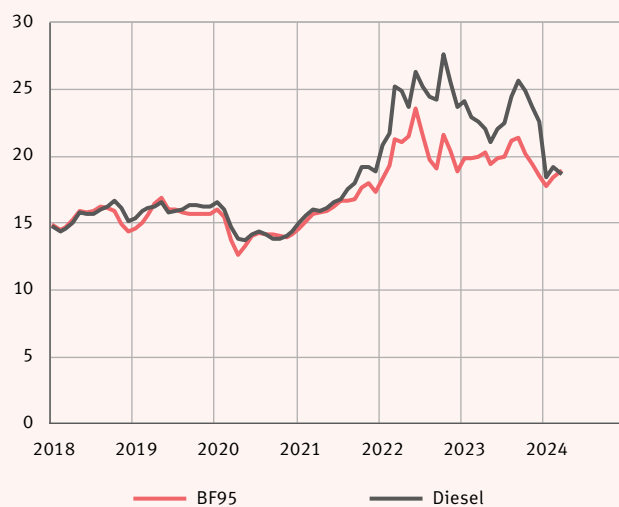

Källa: Elbruk.se.

Drivmedelspriser

Diagram 4.4

Kr/liter

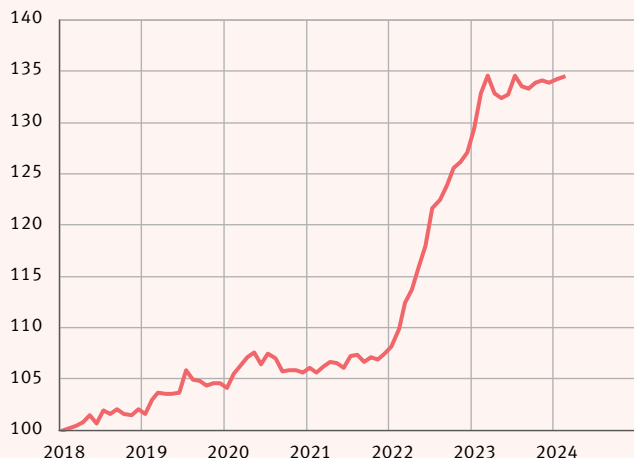

Källa: Drivkraft Sverige.

Livsmedelspriser

Diagram 4.5

Index 100 = januari 2018

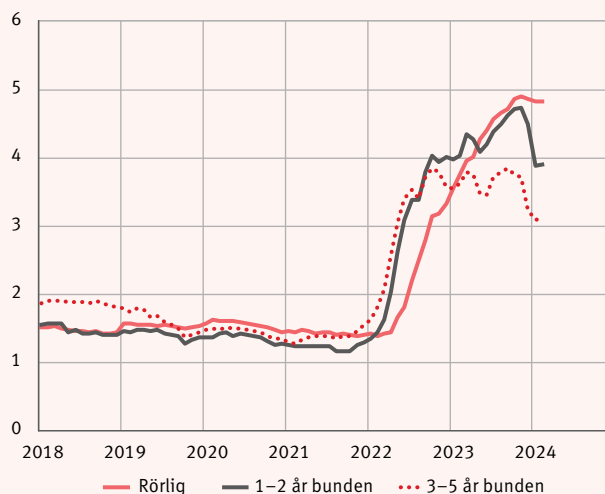

Källa: SCB.

Bolåneräntor, nya/omförhandlade avtal

Diagram 4.6

Procent

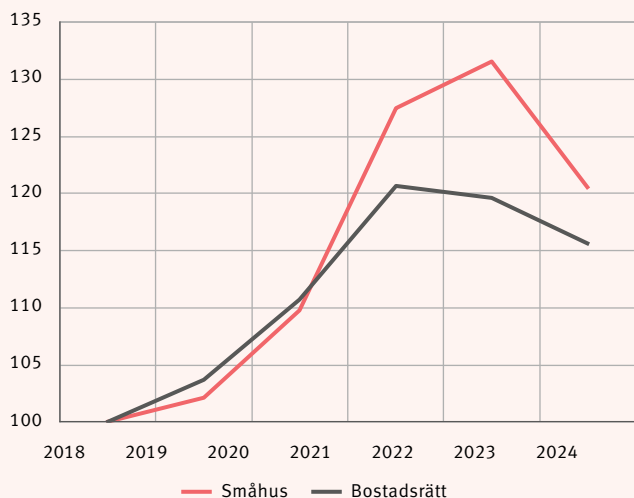
Källa: SCB.

Vid sidan av prisutvecklingen på hushållens konsumtionsvaror har de stigande bostadspriserna medfört en viktig förändring i de ekonomiska villkoren under de senaste åren. För dem som har ägt sin bostad har stigande priser ökat hushållens förmögenhet men för alla dem som ska kliva in på marknaden har de högre priserna medfört såväl krav på högre kontantinsatser som på en ökad belåning. Under början av pandemin rusade framför allt småhuspriserna snabbt uppåt men i takt med att räntorna (och driftskostnaderna) steg började bostadspriserna också vika nedåt under andra halvan av 2022. För de som hyr sin bostad har den exceptionella kostnadsutvecklingen än så länge haft ett förhållandevis dämpat genomslag i hyresnivåerna. Hyreshöjningarna 2023 slutade på 4,4 procent, vilket visserligen är högt med historiska mått, men inte i nivå med den övriga inflationen. Svenska bostadshyror förhandlas dock med hänsyn till den genomsnittliga utvecklingen över flera år. LO-ekonomernas bedömning är därför att vi kommer se högre hyreshöjningar än normalt under såväl 2024 som 2025.

Bostadspriser

Diagram 4.7

Index 100 = 2018

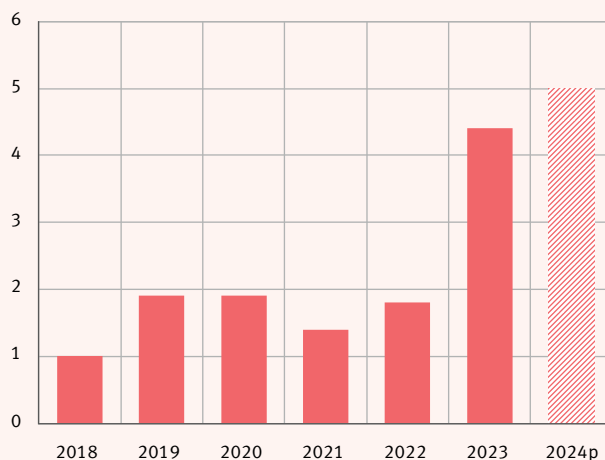

Källa: SCB, svensk mäklarstatistik och egna beräkningar.

Hyreshöjningar, median

Diagram 4.8

Procent

Källa: SCB och egna beräkningar.

Den reala inkomstutvecklingen

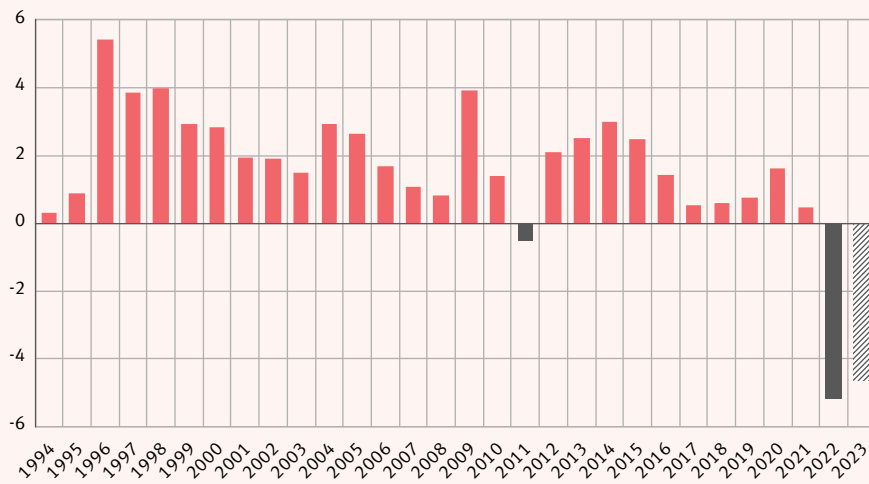
I föregående två avsnitt har vi övergripande beskrivit utvecklingen för inkomster och priser under de senaste åren. Läger vi ihop dessa utvecklingar ser vi hur de senaste årens prisutveckling har påverkat hushållens köpkraft. 2022 föll reallönerna med 5,2 procent vilket var det största tappet som har uppmätts i Medlingsinstitutets statistik som börjar 1960. Trots större nominella löneökningar 2023 väntas de reala lönerna att ha fallit dramatiskt (med -4,6 procent). På grund av lägre nominella löneökningar för arbetare jämfört med för tjänstemän har reallönerna minskat mer i arbetarkollektivet.¹⁸

För 2024 råder stor osäkerhet om utvecklingen beroende på hur snabbt den underliggande inflationen faller och hur fort Riksbanken vågar sänka räntan. LO-ekonomernas prognos från hösten 2023 pekar mot en svag minskning av reallönerna 2024. Lägre inflationsutfall och fler öppningar för räntesänkningar pekar dock nu mot en viss reallöneökning för helåret 2024.

Reallöneutveckling, hela ekonomin

Diagram 4.9

Procent

Källa: SCB och egna beräkningar.

Även sett till de samlade reala inkomsterna efter skatt¹⁹ har dessa påverkats kraftigt av de senaste årens prisutveckling. Justerade för att försörjningsbördan är olika stor i olika hushåll kallas det för ekonomisk standard. Statistik finns endast tillgänglig till och med 2022, men för första gången sedan 1990-talskrisen sjönk den ekonomiska standarden i befolkningen 2022.

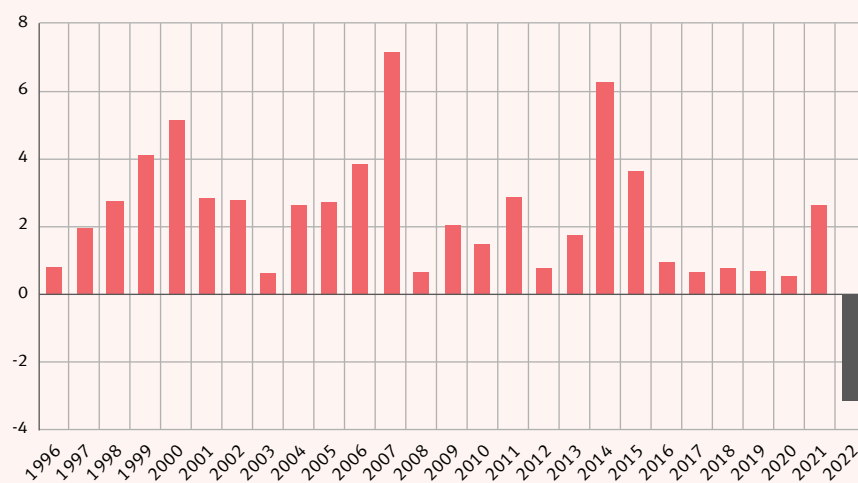
¹⁸ LO-ekonomerna, *Ekonomiska utsikter hösten 2023*, Landsorganisationen i Sverige

¹⁹ Avser SCBs inkomstbegrepp disponibel inkomst per konsumtionsenhet.

Realinkomstutveckling, ekonomisk standard

Diagram 4.10

Procent

Källa: SCB och egna beräkningar.

Metod och källor

Inkluderade inkomster och kostnader

I våra typhushållsberäkningar utgår vi från månadslöner utan rörliga tillägg justerade för sysselsättningsgrad och skatt. I vissa sektorer och yrken är rörliga tillägg av olika slag vanliga medan de är mer ovanliga i andra. Eftersom rörliga tillägg ej ingår i våra beräkningar ska våra typexempel tolkas som att typfallen beskriver personer som inte arbetar obekvämt arbetstid, skiftgång eller övertid.

Övriga inkomster som inkluderas är eventuell sjukpenning, arbetslöshetsersättning, ersättningar från kollektivavtalade försäkringar och fackliga inkomstförsäkringar, barnbidrag, underhållsstöd, bostadsbidrag, elprisstöd och drivmedelsstöd.

Hushållens kostnader redovisas i sex olika kategorier.

- **Boendekostnader** (inkluderar hyror, räntor, amorteringar, hem-/villaförsäkring, vatten/avlopp, avfallstaxor, fastighetsavgift och normalt underhåll)
- **Elkostnader** (inkluderar elpris, elnätsavgift och energiskatt på el)
- **Hushållskostnader** (inkluderar kläder och skor, mobiltelefon, personlig hygien, fritid och lek samt barn- och ungdomsförsäkringar)
- **Livsmedelskostnader** (inkluderar endast mål lagade hemma)
- **Transportkostnader** (inkluderar kollektivtrafiktaxor, värdeminskning bil, drivmedel, bilomkostnader och bilförsäkring)
- **Övrigt** (inkluderar taxor för förskola/skolbarnomsorg, fackföreningsavgift, a-kasseavgift och CSN-avbetalningar)

LO-ekonomernas modell är inte heltäckande. De viktigaste kostnader/inkomstbortfall som utelämnats från modellen är:

- **Inkomstbortfall** till följd av kortvarig sjukdom eller vård av barn
- **Kostnader för semester** (såväl ökade livsmedelskostnader när barnen inte får skolmat som kostnader för resor eller aktiviteter)
- **Ökade kostnader vid storhelger** (såsom jul och påsk)
- **Hotell, café- eller restaurangbesök**
- **Alkoholhaltiga drycker och tobak**
- **Presenter**
- **Tand- och sjukvård** (förutom en årlig tandundersökning)
- **Utbildningskostnader**

Skattebetalningar, boendekostnader, elkostnader och kollektivtrafiktaxor är baserade på statistiska underlag på kommunnivå.

Ersättningar från inkomstförsäkringar, kostnader för hemförsäkring och barn- och ungdomsförsäkringar påverkas av fackföreningsmedlemskap och de olika förbundens försäkringsskydd.

En begränsning i vår analys av typhushållens ekonomiska situation och hur denna förändrats de senaste åren är att vi inte vet något om deras tillgångar. De hushåll som haft ett buffertsparande har haft andra möjligheter att hantera de senaste årens prisökningar än hushåll om saknar detta. Vi gör inga antaganden kring detta i rapporten.

Konsumentverkets kostnadsberäkningar

En viktig datakälla för typfallsberäkningarna är konsumentverkets beräknade hushållskostnader.

Konsumentverkets beräkningar ska motsvara en rimlig konsumtion i hushållen och täcka kostnader för de varor och tjänster som i regel behövs för ett vardagsliv i dagens samhälle. Det är varken existensminimum eller en överflödskonsumtion som gäller, utan en rimlig konsumtionsstandard.²⁰

För att uppdatera innehållet av varor och tjänster i beräkningarna görs regelbundna översyner med hjälp av statistik från olika myndigheter, organisationer och undersökningsinstitut. Exempelvis gjordes en större översyn 2019 för livsmedel utifrån Livsmedelsverkets bedömningar. Den nya matsedeln är anpassad efter de svenska kostråden 2015, som utgår från de nordiska näringsrekommendationerna NNR 2012. Detta innebär en viss kostnadsökning för livsmedelskostnaderna 2020 i våra typfall som alltså beror på en metodförändring snarare än en underliggande prisuppgång för livsmedel.

Konsumentverket antar att alla produkter köps in nya, alltså inte begagnade, med undantag för cyklar till barn och ungdomar. Modellen tar heller inte höjd för arv av exempelvis kläder mellan barnen i familjer med flera barn.

I Konsumentverkets undersökningar finns även kostnader för hushållsel liksom vatten och avlopp men dessa används inte i LO-ekonomernas hushållsekonomiska modell då vi istället gör specifika beräkningar baserade på våra typfalls boendesituation.

Konsumentverket släpper sina årliga kostnadsberäkningar inför respektive år. Detta medför att den exakta tidpunkten för förändringen i kostnaderna kan avvika något från den faktiska utvecklingen när exempelvis matpriserna ökar på ett oförutsett sätt under ett enskilt år.

Kostnader och betalningar

Kostnadsberäkningarna redovisar såväl kostnader som betalningar (kassaflöden).

Vissa kostnader som inkluderats medför inget kassaflöde. Till exempel inkluderas värdeminskningar för bil och underhållskostnader för småhus. Dessa kostnader uppstår i praktiken inte varje månad utan realiserar först när personen köper/säljer sin nuvarande bil eller tvingas till en större reparation såsom ett nytt tak, eller en ny värmepump på sitt småhus. Över tid är detta relevanta kostnader som är viktiga att inkludera för att kunna jämföra kostnaderna för exempelvis en hyresrätt (där underhållet täcks

²⁰ Konsumentverket (2021), Underlagsrapport 2021:3, Beskrivning av Konsumentverkets beräknade hushållskostnader, <https://stpubshop.blob.core.windows.net/publikationer/underlagsrapport-2021-3-beskrivning-av-konsumentverkets-beraknade-hushallskostnader.pdf>

av hyran) och ett småhus med äganderätt där underhållet betalas separat. Likaså är det nödvändigt att inkludera värdeminskningen på en bil för att kunna jämföra den sanna kostnaden av att äga en bil med att åka kollektivt.

I våra boendekostnader ingår även amorteringar trots att detta bara är en betalning men i ekonomisk mening inte är en kostnad, utan bäst går att likställa vid ett sparande. Amorteringar särredovisas därför i typfallens sammanfattande tabeller.

Implikationen av att modellen inkluderar kostnader utan kassaflöde (t.ex. värdeminskning av bil) och kassaflöden utan kostnad (amortering) är att man måste vara extra uppmärksam när man drar slutsatser av resultaten. Hushållets totala kostnader kan exempelvis enskilda månader överstiga de totala inkomsterna utan att hushållets kassaflöde behöver vara problematiskt.

Resultaten ska inte tolkas som utvecklingen för ett enskilt hushålls ekonomi över tid

Jämförelsen av typfallens ekonomi mellan olika år är inte en beskrivning av hur en viss familjs ekonomi utvecklats mellan åren i modellen. Istället ska resultaten tolkas som hur ekonomin ser ut för familjer med en specifik uppsättning ekonomiska förutsättningar ett givet år och hur ekonomin ser ut för en annan familj med samma ekonomiska förutsättningar ett annat år. Till exempel hur en familj med två vuxna och två barn i en viss ålder, i en viss kommun, med vissa yrken och med en viss belåningsgrad på sin bostad klarar sig 2023 och hur det skiljer sig från hur en annan familj i exakt samma situation (samma ålder, samma kommun, samma yrken, samma skuldsättningsgrad m. m.) 2018.

Hade vi istället följt samma familj över tid skulle till exempel löpande amorteringar bidra till allt lägre skuldsättning (i de fall familjen äger sitt boende) och därmed en allt starkare ekonomi. Med stigande ålder hade barnens kostnadsbild successivt förändrats till exempel för att förskole- och fritidsavgifter faller bort, för att matkostnaderna stiger när barnen blir större med mera. Om någon är sjuk eller arbetslös hade ersättningsnivåer från försäkringar successivt fallit när sjukskrivningen eller arbetslösheten blir allt längre.

Störst betydelse har detta när man tittar på bostadskostnaderna. För att spegla att stigande bostadspriser medför ökade kostnader för hushållen låses en viss skuldsättningsgrad (lån/bostadspris) och amorteringstakt (amortering/lån) för hela perioden. När bostadspriserna stiger ökar därför hushållets lån och månatliga amorteringar för att spegla denna förändring i ekonomiska förutsättningar för våra typhushåll.

Data	Källa	Rapport/publicering	Källa, prognos 2024
Inkomstposter			
Löner	LO	Lönerapport år 2023	LO-ekonomerna ¹
Sjukpenning	Försäkringskassan	Vägledning 2015:1 version 18	-
Arbetslöshetsersättning	IAF	Högsta dagpenning för grundbelopp och inkomstrelaterad ersättning och ersättningsnivån för år 1980-2023, hela riket	-
Avtalsgruppsjukförsäkring (AGS)	AFA	www.afaforsakring.se	-
Barnbidrag	Försäkringskassan	Aktuella belopp	-
Underhållsstöd	Försäkringskassan	Aktuella belopp	-
Bostadsbidrag	Försäkringskassan	Vägledning 2004:10 Version 21	-
Drivmedelsstöd	Regeringen	Kompensation för höga drivmedelskostnader, lagrådsremiss 5 maj 2022	-
Elprisstöd	Regeringen	Förordning om elpriskompensation (2022:133) Förordning om elpriskompensation för mars 2022 (2022:389) Förordning om elstöd till konsumenter för oktober 2021-september 2022 (2022:1872) Förordning om elstöd till konsumenter för november-december 2022 (2023:108)	-
Fackliga inkomstförsäkringar	LO	Egen datainsamling samt www.folksam.se	-
Inkomstbeskattning			
Kommunalskatter	SCB	Kommunala skattesatser, 2000-2024	-
Begravningsavgifter	Skatteverket	Skatteverket.se	-
Skattetabeller 2018-2024	Skatteverket	Skatteverket.se	-
Tillfällig skattereduktion för arbetsinkomster 2021-2022	Riksdagen	Lag (2021:930) om tillfällig skattereduktion för arbetsinkomster	-
Utgiftsposter			
Hyror	SCB	Hyror i bostadslägenheter	Egen bedömning ²
Bostadsrättspriser	Hemnet	Hemnet.se	Egen bedömning ²
Villapriser	Hemnet	Hemnet.se	Egen bedömning ²
Bolåneräntor	SCB	Finansmarknadsstatistiken	LO-ekonomerna ¹
BR-avgift	Hemnet	Hemnet.se	LO-ekonomerna
Underhåll (småhus/BR)	LO / SCB	Egna beräkningar (Antagande framskrivet med KPI-statistiken)	LO-ekonomerna ¹
BR-försäkring (exkl hemförsäkring)	LO / SCB	Egna beräkningar (Antagande framskrivet med KPI-statistiken)	LO-ekonomerna ¹
Villaförsäkring (exkl hemförsäkring)	LO / SCB	Egna beräkningar (Antagande framskrivet med KPI-statistiken)	LO-ekonomerna ¹

Data	Källa	Rapport/publicering	Källa, prognos 2024
Utgiftsposter			
Kommunal fastighetsavgift	Skatteverket	Skatteverket.se	-
Vatten/Avlopp	Svenskt Vatten	Taxeundersökning 2023	Egen bedömning ⁴
Avfall	Avfall Sverige	Hushållsavfall i Siffror 2018-2022	Egen bedömning ⁴
Energiskatt på el	Skatteverket	Skatteverket.se	-
Elpris	SCB	Elhandelspriser på elenergi efter avtalstyp, elområde och kundkategori	Egen bedömning ⁵
Elnätsavgift	Energimarknads-inspektionen	www.ei.se	Egen bedömning ⁴
Hushållskostnader	Konsumentverket	Kostnadsberäkningar 2024	-
Livsmedelskostnader	Konsumentverket	Kostnadsberäkningar 2024	-
Värdeminskning bil	LO / SCB	Egna beräkningar (Antagande, framskrivet med relevant KPI-komponent)	LO-ekonomerna ⁶
Bilomkostnader	LO / SCB	Egna beräkningar (Antagande, framskrivet med relevant KPI-komponent)	LO-ekonomerna ⁶
Försäkring bil	LO / SCB	Egna beräkningar (Antagande, framskrivet med relevant KPI-komponent)	LO-ekonomerna ⁶
Bensinpris	Drivkraft Sverige		LO-ekonomerna ⁶
Periodkort kollektivtrafik	Svensk kollektivtrafik	Biljettprisenkät 2023 (egen datainsamling från kollektivtrafikbolagen av priser för 2024)	-
Förskoleavgift	Skolverket	Förordning om statsbidrag till kommuner som tillämpar maxtaxa inom förskolan och fritidshemmet (2001:160)	-
CSN-betalningar	CSN	Minimiavgift per år (csn.se)	-
Avgift fackförbund och a-kassa	LO	Egen datainsamling	-

1: Prognoser för variabler som löner, inflation och styrränta är hämtade från LO-ekonomernas Ekonomiska utsikter, hösten 2023.

2: Hyrorna antas stiga med 5 procent 2024. Bopriserna antas stå stilla mellan helåret 2023 och 2024 (detta motsvarar en prisökning på ca 4% mellan januari och december 2024 för att kompensera för att prisnivån 31 december 2023 låg under årsmedelvärdet 2023).

4: Taxor för VA, avfall och elnät bedöms utvecklas i samma takt som de nationella snitten 2023.

5: Bedömning av elpriser för resterande 2024 baserade på terminspriser från 1 mars 2024.

6: Antagande om reallaststående priser: utfall januari-februari, framskrivna med LO-ekonomernas prognos för KPIF mar-dec 2024.

Utöver de källor som redovisas i ovanstående tabell har en rad statistisk data inhämtats till databasen såsom geografisk data över elnätsområden, elprisområden, eller kommunala energiskattenivåer.

Rapporten kan hämtas som pdf-dokument på LOs
hemsida eller beställas från LO-distribution:
lo.shop.strd.se

April 2024
ISBN 978-91-566-3690-5

www.lo.se

Landsorganisationen i Sverige